

Požnina plačana v gotovini.

SLOVENSKI UČITELJ

PEDAGOŠKA REVIIJA IN GLASILO
SLOMŠKOVE DRUŽBE V LJUBLJANI

LETO XXXI

1930

ŠT. 7-10

„Slovenski učitelj“ izhaja sredi meseca — Uredništvo (Fortunat Lužar) je v Ljubljani, Postojnska ul. 14, „Stan in dom“ ob Tržaški cesti — Upravišтво je v Ljubljani, Jenkova ul. 6 — Naročnina znaša 50 Din, in 2 Din članarina — Članke in dopise sprejema uredništvo, reklamacije, naročnino in članarino pa upravništvo — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fortunat Lužar — Za Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani: Karel Čeč, Ljubljana

Vsebina št. 7.—10.: Šolska reforma na Dunaju. Ana Hitzl. — Slovensko koroško narečje. Vojteh Čuš. — Zakaj je Celovec nemško mesto. Vojteh Čuš. — Jalen Terezija. Kriha. — Pubertetna doba in njene motnje v luči moderne vzgoje. Ivan Theuerschuh. — Košnja. Franjo Čiček. — Nekaj poskusov. Kriha. — Književnost. — Razno. — Zapiski.

Glasbena priloga izide v prihodnji številki, in sicer v večjem obsegu.

Razpis književnih nagrad.

Književna ustanova »Mladinska Matica« razpisuje sledeče nagrade: 3000 Din za izvirno povest umetniške in vzgojne vrednosti, primerno mladini po desetem letu. Povest naj bi bila zajeta iz sodobnega življenja ali pa iz naše zgodovine, naj bi imela zdravo, krepko jedro ter naj bi obsegala okrog šest tiskovnih pol formata Mladinske Matice (mala osmerka). — 2000 Din za najboljše umetniško delo, slovstveno (3 do 4 tiskovne pole istega formata) ali slikarsko, primerno otrokom med šestim in desetim letom. Snov more biti oblikovana v prozi ali v verzih, je lahko resna ali šaljiva, vzeta iz življenja ali iz narodne pesmi, v tradiciji naših najboljših mladinskih umetnikov ali pa tudi popolnoma izvirna. Prvi pogoj: umetnina. — 500 Din in 200 Din za dvoje izvirnih črtic, humoresk, pripovedk, pravljic ali potopisov v obsegu pol tiskovne pole. — 300 dinarjev za najboljšo izvirno pesem. Nagrajena dela dobe tudi običajni honorar, kakor ga plačuje Mladinska Matica. Odbor si lasti pravico, da objavi v svojih publikacijah tudi nenagrajene prispevke za običajni honorar. Rokopise je predložiti pod geslom ali značko, s katero naj bo opremljena tudi zaprta kuverta, vsebujoča avtorjev naslov, in sicer do 1. decembra 1930 tajništvu Mladinske Matice, Ljubljana, Frančiškanska ulica 6, kamor naj se obračajo avtorji tudi za morebitna pojasnila.

SLOVENSKI UČITELJ

PEDAGOŠKA REVIIJA IN GLASILO SLOMŠKOVE DRUŽBE

LETNIK XXXI.

Ljubljana, 1. oktobra 1930.

ŠTEV. 7-10

Šolska reforma na Dunaju.¹

Ana Hitzl.

Rojstno leto avstrijske šolske reforme je leto 1919.

Pospešili, razvili in oblikovali so jo gospodarski, politični, a predvsem pedagoški momenti. Zoreli so že koncem prejšnjega stoletja, ko je izšla Langbehnsova knjiga »Rembrandt als Erzieher«; pri tem seveda ne smemo prezreti, da so prav najmodernejši pedagoški nazori zasidrani že v neprimerno starejši dobi in da je bil predvsem Pestalozzi oni veliki pedagoški delavec, ki je že pripravljaj pot novi šolski reformi. Vse te ideje pa so bile zakopane v pedagoški literaturi in so ostale mrtve točke, s katerimi praktična šola ni računala, dasi sta se pouk in vzgoja obzorno širila in poglabljala.

Šele s političnim prevratom je bila tudi reformam šole dana prosta pot. Umevno je, da so morali novi pedagogi izvršiti v najkrajšem času ono velikansko delo, ki so ga prejšnja desetletja zamudila. Marsikdo je zmajeval z glavo ob tej »pedagoški revoluciji«, a v resnici se je vse vršilo po moderno zasnovanih, a teoretično neoporečnih programih.

Oče avstrijske šolske reforme je Oton Glöckl, predsednik dunajskega mestnega šolskega sveta. Ob strani so mu stali najimenitnejši sodobni dunajski pedagogi, ki sta jim načelovala Viktor Fadrus in dr. Edvard Martinak. Dasiravno so povsod vstajali nasprotniki nove šole, ki so skušali zadostiti, kar je vzkliko iz novo preoranih tal, je Glöckl z železno silo vztrajal in pridobival s svojimi uspehi novi šoli vedno več ugleda in simpatij. Danes je šolska reforma na Dunaju tako rekoč rešen problem vzorne moderne šole, ki se bo leto za letom čisteje izkristalizirala in približevala idealu moderne delavne šole, ki ji je osnova in smoter »princip dela«.

»Princip dela« zahteva delo v pedagoškem smislu; v tem razumemo udejstvovanje človeških sil v dosego gotovega smotra, ki nam nudi vrednote v omiki in indirektno tudi v gospodarstvu. Princip dela je princip samodelavnosti. Naj je ta samodelavnost fizičnega ali psihičnega značaja ali psihofizičnega, to ni stvarno. Zato ne igra razlika med duševnim delom in ročnostimi one vloge kot nekoč. Glavno je, da je dejanje samolastno v nagibu, poteku in smotru.

¹ Poročilo na velikonočnem zborovanju »Slomškove družbe« v Ljubljani.

Prva naloga šolske reforme je bila torej, izpremeniti »učno šolo« v »delavno šolo«. To se je zgodilo na ta način, da se je uvedel v šolo rokotvorni pouk; s tem se je poudarila fizična stran nove šole in prost učenčev pogovor (Schüllergespräch), ki je reformiral psihično stran učnega postopka. Nova šola je privedla učence do bogate produktivnosti v samodelavnosti, posebno lepe uspehe je pokazala v risanju in prostem spisju.

Novi načrt za osnovne šole kaže povsem nova pota. V prvih štirih razredih se je uvedel skupni pouk, tako zvani »Gesamtunterricht«. To je bila najznačilnejša reforma. Namesto prejšnjega urnika je stopil delavni načrt učiteljev, ki odgovarja vsakdanjim potrebam pouka. Učna snov se predstavlja otrokom kot enotna celota in ne več v obliki raznih predmetov kakor zemljepisja, zgodovine, prirodopisa, računstva, slovnice itd. Tudi ni razdeljeno na posamezne ure. Določi se gotova snov in to snov predela učitelj z otroki iz vseh možganih vidikov; pri tem se pouk sam ob sebi cepi v različne predmete. Pesmica, računski nalogi, snov prostega spisa, petje, risanje, čtivo — vse to je vzeto iz obsega obravnavane snovi. Na ta način ni le dotična snov otrokom od vseh strani objasnjena, tudi pouk je zanimiv in logičen. Otrokom zelo ugaja. Vedno znova se vzbuja v njih naravno zanimanje; učenec se navadi natančnega in samostojnega opazovanja in zna to tudi v slučaju potrebe porabiti.

Prej je učenec enostavno sprejel, kar mu je učitelj podal; tega se je moral tudi naučiti. Sedaj pa naj otrok pod spretnim vodstvom učiteljev »novo« sam najde, naj pri tem sam misli, opazuje, t. j. dela; zato nosi nova šola ime »delavna šola«. Učitelj skuša privedi učence do tega, da mu povedo, kaj so opazovali in doživeli doma, v svoji okolici, na poti v šolo in skuša vse te utise strniti v urejeno znanje. Ker imamo v enem razredu otroke najrazličnejših rodbin, ki so mnogokaj doživeli, ima učitelj vedno dovolj snovi. Pri tem se vežba duševna spretnost otrokova in otrok zna že v prvih šolskih letih jasno in umljivo izraziti svoje znanje. Znanje enega otroka dopolnjuje znanje drugega. Namesto pustega učenja stopi vesel dožitek, namesto mehničnega spominskega dela veselo samostojno delo; seveda je treba pri vsem tem na pameten način gojiti tudi spomin. Učitelj stopi precej v ozadje in vodi kolikor možno neopazeno to duševno delo, zato da ne nastane kako cepljenje ali oddaljavanje od snovi. Če pa je treba predelati snov, ki je otrokom malo ali prav nič znana, tedaj se posluži učitelj tako zvanega »duševnega kupovanja« (geistiges Einkaufen). Pelje namreč otroke tja, kjer imajo priliko vsestransko opazovati dotično predmetno snov. To so poučne ekskurzije. Umevno je, da so mnogi starši v začetku to z nezaupanjem opazovali, ker so videli v tem le brezpomembne izprehode.

Kako važno je, da pokažemo otroku svet tak, kakršen je v resnici! Ozke šolske stene se širom razmaknejo: ven na cesto, v naravo, v delavnice! Tu imajo otroci priliko, da odpro oči in ušesa, um in srce.

Taka je prava šola za življenje. In če se otroci vrnejo iz take poučne ekskurzije v šolo, potem oživi najživahnejše duševno delo. Vsak je nekaj drugega doživel in videl, vsak hoče svoje dožitke opisati. Prosti pogovor se razvije sam ob sebi. V obliki prostega spisa se dožitek tudi napiše. V risanju, v raznih ilustracijah izrazi otrok to, kar je videl. In končno se posluži tudi modeliranja, da po spominu plastično obnovi nove predstave. Tak pouk je poln življenja. Na ta način nastanejo tako zvane »delavne knjige« (Arbeitsbücher). Te knjige so znotraj okrašene z raznimi ornamentami. Vsak list kaže okraske, ki odgovarjajo letnemu času, obravnavani snovi ali pa otrokovi domišljiji. S tem goji nova šola okus, ličnost in tudi risarsko spretnost vsakega učenca. Nekateri zvezki kažejo izredno lepe uspehe in človek se mora naravnost čuditi, v kako primeroma kratkem času izvršijo mladi mojstri te zanimive ilustracije. V teh knjigah je vpisano vse, kar je otrok na znanju pridobil. Svet in šola se strneta v neposredno zvezo. Kar pa je najvažnejše, to so v veselju se iskrece oči šolskih otrok, njihova naravna duševna živahnost v izvršitvi važne naloge. In starši lahko pričajo, kako radi obiskujejo otroci to šolo. Po dolgem času se vendar končno ozira šola tudi na osebnost in potrebe otrokove, končno je vendar postal učitelj naravni voditelj, prijatelj in svetovalec svojih učencev. Veselje in radost vladata v šolski sobi.

Ker se na podlagi novega učnega načrta upravičeno pričakuje velikega uspeha glede otrokove samostojnosti v mišljenju in delovanju, ga je uvedla Avstrija v vseh svojih šolah.

Kakšno je zunanje lice moderne učilnice? Ako stopimo v moderno učilnico, ne opazimo nikjer golih sten. Na zidu vise lepe slike in risbe učencev; na oknih so lončki s cveticami. V nekaterih učilnicah so tudi zastori. Lične omarice in koški s cveticami delajo otrokovo okolico prijazno, saj naj mu bo šolska soba drugi dom. V kotu opazimo dostikrat majhen akvarij. Nerodne, navadno zdravju škodljive šolske klopi so odstranjene, namesto njih se uporabljajo mize in stoli. Nič več: »Roke na klop!« temveč: »Delajte z rokami!« Ker stoji pri modernem pouku učitelj bolj v ozadju, medtem ko govore učenci drug z drugim, je bilo nepraktično imeti klopi, postavljene drugo za drugo. Mize in stoli so uvrščeni v polkrogu. Oder, na katerem je nekoč stal učitelj, je postal brezpomemben. Učitelj stoji sredi učencev. On ni več ona stroga zunanja avtoriteta, postal je prijatelj, voditelj in vzgojitelj mladine. V nekem III. razredu sem čula, da so otroci učitelja »tikali« in ga imenovali »stric«. Na moje vprašanje mi je učitelj odgovoril, da bo ostalo to v navadi do izstopa iz osnovne šole. Največji metodični uspeh za učitelja je, če se mu posreči stopnjevati v učencih zanimanje do predmeta v toliki meri, da stopi lahko v ozadje, medtem ko se med učenci razvije živahna debata. Torej nič več: »Govoriti smeš samo, če si vprašan!« temveč: »Govori, kadar kaj veš, ali kadar hočeš kaj izvedeti!« seveda vse to v družabno primernih oblikah. Odpadel je tudi šolski red. Otroci naj si ga naredo sami. Če pride kak otrok prepozno v šolo, čutijo otroci

sami, da to močno moti pouk. Mnogokaj se mora nato ponavljati, otroci postanejo nejevoljni, da se motijo in zato je umevno, da sami izjavijo, da se take nerednosti ne smejo dogajati. Ves razred nato določi, da nihče ne sme prepozno prihajati k pouku. To se napiše kot postava. V živahnosti medsebojnega razgovora se dostikrat zgodi, da otroci vsi vprek govore ali celo vpijejo. Ali kmalu uvidijo sami, da je govor nerazumljiv, če jih govori več naenkrat. Zato sami zahtevajo in tudi napišejo, da sme govoriti samo eden in da je vpitje prepovedano. Na ta način se ustvari iz potreb in izkušenj šolskega življenja s sodelovanjem otrok šolski red. Tako se otrok že v zgodnji mladosti praktično opozori na to, da se mora v lastnem interesu ozirati tudi na svojega bližnjega in se na ta način sistematično dovede do socialnega čuvstvovanja in delovanja.

Samo ob sebi je umevno, da spremljajo tudi starši z največjim zanimanjem reforme nove šole. Treba jih je bilo samo pozvati. Največjega pomena je bilo, da se je staršem namesto nekdanje uradne tajnosti dala možnost, da so se neposredno lahko prepričali o delu in vedenju svojih otrok v šoli. Učitelj in starši naj si ne bodo tuji. Zato so se osnovala »Društva staršev«. Člani tega društva so starši vseh otrok. Članarina znaša 3 šilinge mesečno; ubožni starši so članarine prosti. Namen teh društev je, da se vedno tesneje združijo s šolskim delovanjem k skupnemu vzgojnemu delu. Starši in učitelj so zvezani po skupni dolžnosti nasproti otrokom. Ta ideja se je sijajno obnesla. Na Dunaju imajo na vsaki šoli »Društvo staršev«. Nič manj kot 11.136 zastopnikom staršev je poverjena naloga te velike organizacije. V šolskem letu 1927./28. se je vršilo 2212 večernih sestankov staršev in 601 slavnost s skupno 400.000 udeležencev; poleg tega je bilo 2260 predavnaj. Najvažnejša je pač neposredna zveza med domom in šolo. »Društva staršev« naj ščitijo reforme nove šole.

Kaj žrtvuje dunajska občina za šolstvo?

Za 370 osnovnih in 165 meščanskih šol, za izobrazbo učiteljstva in za obrtno nadaljevalne šole je določilo mesto Dunaj za l. 1928. 80.000.000 šilingov. Ker dobe otroci učila, kakor knjige, pisalne potrebščine, material za ročno delo brezplačno, stane to občino zopet 2,300.000 šilingov. Vsak učenec velja letno 450 šilingov.

Ker je število učencev po vojni močno padlo, je dunajska občina to okolščino izrabila tako, da je pridělila v en šolski razred in enemu učitelju kolikor mogoče malo otrok. To je bilo šolski reformi jako v prid, kajti le na ta način, če ima učitelj malo otrok v razredu, mu je mogoč individualen postopek.

Namesto nekdanje čitanke dobi otrok v vsakem razredu brezplačno 10 do 15 knjig, ki so po vsebini in obliki vzorne. To je razredno čtivo. Za uporabo teh knjig je sestavljen natančen načrt. 110 knjig predela učitelj z otroki v dobi šolanja. Od abecednika do klasičnih del se uvažajo otroci v literaturo. Na ta praktičen in prepričevalen način bije občina

boj proti slabim knjigam (šund) in vzbuja v otrokih hrepenenje po dobri knjigi, veselje do čitanja in stremljenje po ustanovitvi lastne knjižnice.

Ustanovile so se šolske rokotvorne delavnice in šolske kuhinje. Nabavile so se zbirke nazornih slik »Stätten der Arbeit«. Poleg tega so se osnovala nove šole za manj nadarjene in gluho-neme otroke; za one, ki slabo slišijo, slabo vidijo, ali so pohabljeni, skratka, kjer je treba posebno pozornost posvečati otrokovi hibi.

Po teh velikih uspehih v obnovi šolstva je prišla v poštev tudi preosnova šolanja za dobo od 10. do 14., odnosno 18. leta. Pri tem naj bi se odpravil privilegij naobrazbe. Da bi se ta problem rešil kolikor mogoče ugodno, je napravilo mesto Dunaj dva poizkusa:

a) Namesto trirazredne meščanske šole so ustanovili v 18. šolah štirirazredno »Splošno srednjo šolo«. Ker je bilo posečanje te šole obvezno, je bil pouk kakor v osnovni in meščanskih šoli brezplačen.

b) Namesto nižje gimnazije, nižje realne gimnazije in nižje realke so ustanovili enotno nižjo srednjo šolo »Nemško srednjo šolo«. Vstop v to šolo ni bil obvezen, zato je bilo treba plačevati šolnino, kakor na vseh drugih srednjih šolah. Obe vrsti novih šol so poizkusili za dobo 5 odnosno 8 let. Izredno težko in odgovorno je bilo to poizkusno delo srednješolskih in meščanskošolskih učiteljev, ki so ga vršili na najpožrtvovalnejši način. Zato so pa bili tudi uspehi izvrstni. Ideja je oživela in se utrdila. Dasi ji je nasprotoval v parlamentu sam prosvetni minister, hoteč deci nižjih slojev vnovič zapreti pot do omike, so končno vendarle zmagali pristaši te reforme. Da sta se ustanovili ti dve vrsti šol, je vodil šolnike sledeči smoter:

1. Enotna šola do 14. leta. Umevno je za vsakogar, da se učna snov, ki jo naj obvlada otrok od 6. do 14. leta, ne more stvarno bog zna kako razločevati pri šolah raznih tipov. Da se uče otroci raznih jezikov, je lahko poskrbeti. Ali ni torej brezmiselno, da se morajo starši že v 10. letu svojega otroka odločiti za končnoveljavno študijsko pot in s tem tudi že za njegov bodoči poklic. Neglede na to, da se na ta način povečajo stroški že z 10. letom, je tudi nemoogoče, presoditi že v tej dobi zmožnosti in nadarjenost otrokovo. Že zato je končnoveljavna odločitev nemoogoča. Vse drugače je to, če je dosegel otrok 14. leto. Tedaj je veliko laže ugotoviti in presoditi otrokovo nadarjenost.

2. Da so omogočili neposredni prestop učencev meščanske šole v višjo šolo, t. j. v višjo gimnazijo, višjo realko in višjo realno gimnazijo.

Kakšna je nova glavna (prej meščanska) šola (Hauptschule)?

Ime (Splošna srednja šola) sicer ni obveljalo, a njena idejna zamisel je ostala. Kakor nižja srednja šola obsega tudi glavna šola 4 leta. Glavna šola ima namen podati svojim učencem zaokroženo znanje, ki naj bi jih usposobilo za vstop v praktično življenje ali v strokovne šole. Poleg tega naj nadarjenejšim učencem omogoči vstop v srednjo šolo. Odslej imajo torej 4 razredno osnovno šolo, na katero se priključuje 4 razredna glavna šola. V glavni šoli naj se nudi otroku prilika, da se

priučiti kakega tujega jezika. V vsakem razredu so razdeljeni učenci v 2 skupini. V I. skupino pridejo oni učenci, ki hitreje delajo, ki so duševno živahnejši in zmožnejši. V II. skupino pa oni, ki so bolj počasni in duševno manj razviti. To razdelitev izvrši učiteljska konferenca na podlagi posebnih »opisnih pol« (Schülerbeschreibungsbogen), ki kažejo natančno duševni in telesni razvoj vsakega učenca od dneva njegovega vstopa v šolo. Vsak oče ima pravico zahtevati izpit, če z uvrstitvijo svojega otroka ni zadovoljen. Uvrstitev v II. skupino ne more učencu prav nič škodovati, nasprotno more učitelj pri teh učencih veliko lažje posvečati svojo pozornost vsakemu posebej, medtem ko ima v I. skupini najrazličnejše nadarjene učence in je zanj skušnjava velika, da se pri svojem delu naslanja predvsem na najbolj nadarjene. Ti mu namreč olajšajo delo in mu pokažejo lepše uspehe. Pa tudi drugače ni konkurenca med nadarjenimi in manj nadarjenimi lahka; slednji izgube veselje do učenja, obupajo nad uspehom in posledica tega je — ponavljanje razreda. In to je velika nesreča! To ni samo izguba enega leta; starejši otrok pride v družbo mlajših sošolcev, se skuša nekako dvigniti nad druge in dostikrat se zgodi, da postane tak učenec voditelj pri vseh nerednostih, ki se gode v razredu.

V II. skupini, ki ima lažji učni načrt, bo otrok lahko izdeloval, bo šolo pravočasno končal in se povspel do izkaza glavne šole. Ob vseh mogočih prilikah se otroci obeh skupin združujejo n. pr. pri šolskih slavnostih, pri posameznih učnih predmetih itd. Da bi se učenci druge skupine omalovaževali ali zapostavljali, bi bilo pač proti vsakemu vzgojnemu principu. Prestop iz ene skupine v drugo je tudi med letom mogoč. Učenci I. skupine glavne šole, ki imajo dobro letno izpričevalo, prestopijo lahko brez sprejemnega izpita v naslednji višji razred srednje šole. Samo prestop iz IV. razreda glavne šole v V. razred gimnazije ni mogoč. Pa tudi učenci II. skupine morejo prestopiti, samo da morajo delati sprejemni izpit. Medtem ko je bilo prej izpričevalo 3. razreda meščanske šole za prestop na srednjo šolo brez vsake veljave, prestopi sedaj učenec, ki je primerno nadarjen, po 4 letih glavne šole takoj v višjo srednjo šolo. Tako odpade dragi osemletni študij srednje šole, ki traja na ta način samo 4 leta. Poleg tega uživajo dijaki in dijakinje srednjih šol občinske štipendije, ki so jih deležni predvsem absolventi glavnih šol. Tako je tudi revnejšim slojem omogočeno študiranje.

Kakšna je nova srednja šola?

Preosnova srednjih šol je še v razvitku. Predvsem delajo na to, da se izenačijo učni načrti glavnih in nižjih srednjih šol, da se s tem olajša učencem prestop iz enega učnega zavoda na drugega. Važno je, da obsega načrt za nižje srednje šole tudi rokotvorni pouk. Vsak intelektualec bo moral odslej znati tudi kako rokodelstvo.

Poleg tega so se ustanovile naprave, ki omogočajo visoko šolsko naobrazbo tudi onim učencem, ki niso imeli prilike obiskovati normalno meščansko šolo. Taki učenci, ki imajo odpustnico glavne šole z dobrimi

redi, ali taki, ki se v podeželskih glavnih šolah niso učili tujega jezika, (kar se dostikrat pripeti), stopijo v tako zvane »prestopne razrede« (Überleitungsklassen), ki se vrivajo med glavno in višjo srednjo šolo in v katerih se poučujejo predvsem tuji jeziki.

Otroci, ki so imeli na razpolago samo osnovno šolo z nekaj razredi, pridejo v tako zvane »Aufbauschulen«; te šole se ozirajo na predznanje učencev in jih vodijo do zrelosti za univerzo.

Tudi osebe, ki izvršujejo že svoj poklic, ki so že končale svojo učno dobo, ali ki so že izpolnile 17. leto, imajo na razpolago »delavske srednje šole« (Arbeitermittelschulen). Učenci teh šol dosežejo lahko v najkrajšem času zrelostno izpričevalo višje srednje šole.

Po vsem tem je treba obrniti pozornost tudi na učiteljsiŝca. Današnja učiteljsiŝca niso več kos svoji nalogi. Štirje letniki učiteljske naobrazbe so naravnost smešni napram zahtevam, ki jih stavi reformirana šola na moderneŝa učitelja. Avstrija je naredila načrt zakona, ki določa glede na izobrazbo učiteljstva sledeče: vsak učitelj bi moral imeti v bodoče srednješolsko maturo in potem primerno strokovno izobrazbo na univerzi. Učitelji osnovnih šol naj bi študirali univerzo dve leti, učitelji glavnih in srednjih šol štiri leta. Dokler se bo ta zakon v parlamentu realiziral, si pomaga mesto Dunaj s tem, da prireja v zadnjih dveh letih za učitelje posebne visokošolski naobrazbi primerne tečaje. Da pa so se mogli učitelji s primeroma omejeno metodično predizobrazbo vendar poglobiti v bistvo šolske reforme, se je ustanovila »Pedagoška centralna knjiŝnica«, ki šteje danes 120.000 knjig in »Pedagoški zavod občine Dunaj«, ki nudi, v modernem smislu urejen, 3000 učiteljem priliko, da sistematično nadaljujejo in izpopolnjujejo svojo strokovno naobrazbo. Pohvalno pa je treba omeniti, prostovoljno aktivno delovanje vseŝa učiteljstva, ki skuša z zdruŝenimi močmi se poglobiti v moderne ideje šolske reforme.

Tudi za rokodelske vajence je poskrbljeno.

Dogajalo se je večkrat ŝe v zadnjih časih, da so imeli vajenci in vajenke pri manjših mojstrih zelo slabo oskrbo. Uporabljali so jih kot varuhe za svoje otroke, jim nalagali razna druga, včasih prav teŝka hišna dela, jim dajali slabo hrano in jih mnogokrat celo pretepali. Tako so ti uboŝci preŝivljali prav ŝalostno mladost. Pouk v obrtnih šolah se je vršil navadno v nedeljo dopoldne, ali pa v večernih urah v prenapolnjenih razredih, kjer so sedeli učenci z najrazličneŝo predizobrazbo. Danes je vse to precej izboljšano. Nedeljski pouk je odpravljen. Pouk je tako nastavljen, da je en dan v tednu ves namenjen šolski izobrazbi. Dve krasni, veliki učni poslopji in ŝe malo šolsko poslopje posebej poseča nad 16.000 vajencev. Imajo izvrstno urejene delavnice, kjer se mladi ljudje priuče modernemu obratovanju. Naobraŝeni in praktično usposobljeni strokovni učitelji vodijo pouk. Najlepŝe tako poslopje je lani ustanovljena obrtna šola v Hütteldorferstrasse, kjer je šola zvezana z

zavetiščem za vajence. Poslopje ima 13 dvoran, v katerih se vrše predavanja, 20 risalnic, velikansko jedilnico in dvorano za razvedrilo vajencev v prostem času. Oder in slavnostna dvorana služita za prirejanje šolskih predstav. Vajenci imajo svojo lastno knjižnico, ki obsega 80.000 knjig in so jim vedno na razpolago. Da je skrbjeno tudi za primerno zabavo v prostem času, imajo oni vajenci in vajenke, ki kažejo zato posebno veselje in sposobnost, tečaje za godbo in petje. Imajo celo orkestre, v katerih sodelujejo sami vajenci. 600 vajencev se približno udeležuje teh tečajev. Veliko važnost polagajo tudi na telesno vzgojo; pečajo se z vsemi vrstami športa, kakor s turistikó, z atletikó, z igrami z žogo, z drsanjem in plavanjem. Na razpolago imajo 9 športnih prostorov in 19 drsališč. Seveda je vse to še v razvitku, a obeta že sedaj najlepše uspehe.

To bi bil nekako splošen pregled dunajske šolske reforme v vseh panogah šolstva.

Za nas učitelje pa je najvažnejše, da se bolj natančno poglobimo v podrobni učni načrt reformiranih šol. Ker pri oblikovanju nove osnovne šole ni šlo za kako organizatorično reformo, ampak v prvi vrsti za reorganiziranje učne metode, je bilo treba paziti na to, da se podrobni učni načrt ni delal »pri zeleni mizi«, temveč v neprestani in najožji zvezi s praktiki, ki so v tem smislu delovali v šoli. Že prvi osnutki novega učnega načrta naj bi se naslanjali na neposredna izkustva v šoli.

Realiziranje te misli je bilo tem laže, ker so bile osnovne šole te reforme: princip dela, skupnost pouka, upoštevanje otrokove okolice že pri večini učiteljstva najmerodajnejši faktorji vzgoje in pouka, faktorji, kojih vrednost so spoznali v svojih psihološko-pedagoških študijah in v praktičnih poskusih. Treba je bilo torej samo kratkega dopisa, ki je dovolil take poskuse in posledica tega je bila, da se je ustanovilo v Avstriji že leta 1919./20. 255 »poskusnih razredov«, da bi se premotrila na temelju praktičnih poskusov nova metoda. Učitelji, ki so se udeležili tega poskusa, so se organizirali v tako zvanih »Arbeitsgemeinschaften«, v katerih so se shajali, izmenjavali svoja mnenja in svoje izkušnje ter pridobivali novemu postopku vedno več tal. V sledečih šolskih letih se je skoraj celokupno avstrijsko učiteljstvo strnilo v gori omenjene organizacije in je s truda polnim delom izvršilo učne načrte. To delo je prosvetna uprava po možnosti podpirala z vsemi sredstvi, ki so ji bila na razpolago.

Snov novoorientiranega pouka je določil drugi dopis, ki je zahteval zbiranje domoznanskega učnega gradiva in napolnil učiteljstvo, da je natančno proučilo domovino v prirodoslovnem, zemljepisnem, zgodovinskem, narodopisnem, umetnostno-zgodovinskem in gospodarskem oziru, in tozadevno pregledalo in dopolnilo zbirke učil. S kakšno vnemo so se učitelji oprijeli tega dela, kaže visoko število v naslednjem letu izdanih raznovrstnih knjig tako zvanih »Heimatsbücher«.

Nato so se jeli sestavljati novi učni načrti. Prvi osnutek je bil končan v aprilu 1920 in nato tudi objavljen v pedagoškem delu lista »Volks-erziehung«. Okrajne učiteljske konference so zbirale predloge, preosnove, odobritve; to vse se je še enkrat temeljito predelalo in tako je izšel 1. septembra 1920 uradni učni načrt za osnovne šole od 1. do 5. šolskega leta. V odstavku so bila pojasnila, tako da je narasel obseg učnega načrta od 21 do 70 strani. Ta pojasnila so služila le praktični uporabi učnega načrta po sedanjih stališčih metode v posameznih učnih predmetih, nikakor pa niso imela namena omejiti svobodo metode.

Pozneje pa je bil načrt v toliko izpremenjen, da obsega osnovna šola samo 4 leta; 5. šolsko leto se včleni štiriletni srednji šoli. V osnovni šoli poučujejo razredni učitelji, v srednji pa strokovni.

V prvih 4 letih prevladuje »skupni pouk«, v 5. šolskem letu se šele razcepi v posamezne predmete.

Ta skupni, vse obsegajoči pouk se imenuje »Heimat- und Lebenskunde«. Šolanje zmožnosti, da zna otrok ustno, pismeno in v risanju izraziti svoje misli, je glavni smoter; dalje vaje v številčnih in prostornih pojmi, opazovanje narave in opazovanje znamenitih prič iz preteklih časov. Ta način poučevanja je sam ob sebi odstranil urnik. Vendar pa mora učitelj paziti, da se ne pogloblja preveč in ne gre predaleč v tisto snov, ki je njemu zanimiva. Misliti je treba na vsestransko obravnavo predmeta, posebno pa na potrebno in zadostno vajo v čitanju, pisanju in računstvu. Zato je prisiljen, da si naredi vsak teden primeren pregled glede razmerja med učnimi urami in učno snovjo. Tudi ta povprečna razdelitev ur je pridejana učnemu načrtu na posebnih tabelah. Delovni načrt, ki si ga naredi učitelj vsak teden, pa v svoji kvantitativni razdelitvi s tem ni izčrpan; glavna je določitev učne snovi v kvalitativnem oziru, ki z učnim načrtom samim nikakor ne more biti opravljena. Osnovno načelo, da bodi učna snov vzeta iz otrokove okolice, že samo ob sebi zahteva, da vsak učitelj prilagodi učni načrt svoji lastni šoli. Predpisani učni načrt naj bo le nekak okvirni načrt, ki ga učitelj po svoji lastni uvidevnosti in obzorju svojih učencev primerno lahko izpreminja. Na ta način ima vsak učitelj popolno svobodo snovi in metode. Vendar pa si mora narediti »delavni in koncentracijski načrt«. Po tej določbi je nemogoče, da bi učitelj brez vsakega načrta taval od snovi do snovi in je vsako razblinjenje pouka izključeno.

Učni načrt je prikrojen tako, da obsega minimum, kar mora vsak učitelj v tem ali onem šolskem letu obdelati. Učiteljeva naloga je torej, da stvarino po potrebi razširi in da jo pravilno izbere ter prilagodi duševnim zmožnostim učencev. Glavna ostane seveda prej ali slej metoda in od te je odvisen predvsem učni uspeh. Uspehi so bili tisti, ki so pokazali opravičenost in smotrenost šolske reforme v posameznih učnih predmetih.

Pri jezikovnem pouku je glavno, da se znajo otroci jasno izražati. Če hočemo, da se bo otroku razvezal jezik, ne smemo zahtevati korekten pismeni jezik, ki mu ga takoj v začetku šolanja vbijamo v glavo. Otrok

naj govori najprej tako, kot je bil navajen doma, primerno njegovi starosti in v narodnem narečju šolskega okoliša. Le polagoma in prav varno ga je treba uvesti v pismeni jezik. Središče vežbanja je prosti spis in sicer najprej ustni, pri katerem izraža otrok svoje dožitke, opazovanja in misli ter predstave, ki jih ustvarja njegova domišljija, potem šele obnove pripovedovanja in čtiva. Na mesto reproduktivne govorne vežbe stopi produktivna, kot buditeljica strokovne ustvarjajoče sile. Temu temeljnemu zakonu se mora podrediti ves jezikovni pouk. Ta naj ne bo samo pridobivanje slovniških pravil, ampak postavi naj sigurnost izražanja na jezikovno čuvstvo in navado. Tak jezikovni pouk je poln življenja; v njem sicer ni zaznati nobenih stopenj gramatikalnih sistemov, tudi analiza je otrokom tuja umetnost, a vendar spoji otrokovo drušo tisoč nežnih vezi z materinščino, otrok jo obvlada tako, da obravnavamo z njim lahko cele pojme pomenoslovja. Seveda tudi v pravopisu ni pri tem prave sistematike. Operirati je treba z značilnimi besedami, ki so vzete iz celotne obravnave učne tvarine.

Pri čitanju in pisanju so učitelju na razpolago različne psihološko utemeljene učne metode. Izbere si jo vsak lahko sam. Dunajsko učiteljstvo se je odločilo za oni način, ki začenja s tiskanimi črkami (Block-schrift). Pri pisanju je paziti predvsem na čitljivost pisave. Oblikovanju tako zvane karakteristične pisave naj se ne nasprotuje; saj se razvije že sama ob sebi iz teža, ker so odpravljeni črtani zvezki.

Tudi petje je skladno s skupnim poukom domoznanstva. Narodna pesem (tudi v narečju) in ponarodela pesem naj prevladujeta pri pouku, ker sta edini vzgojnega pomena. Stremijo predvsem za glasbeno vzgojo v ožjem pomenu, ker le to je naravna pot do umetnostne vzgoje sploh; vzbudi veselje do petja, poživi ljubezen do domovine ter oplemeniti značaj. Glasovne in dihalne vaje, ritmične vaje in vežbanje posluha vodijo tudi tu k samodelavnosti in samostojnosti. Taka metoda doseže čudovite uspehe celo pri otrokih, ki so veljali za nesposobne za vsako glasbo.

Ena najvažnejših reform učnega načrta je ta, da se je uvedel r o k o - t v o r n i p o u k. Ta pouk ni nikak samostojen predmet, ampak ima le namen, da oživlja metodo in podpira pouk. Zato niso zanj določene posebne ure; uporabljajo ga tam, kjer naj pospešuje in pojasnjuje različne predstave. Tudi pri rokotvornem pouku se je treba ozirati predvsem na vzgojni moment; pri izdelovanju najenostavnejših predmetov, iz snovi, ki jo otrok lahko oblikuje, ga navaja vzgojitelj k snagi, natančnosti in resničnosti. Poleg tega služi rokotvorni pouk, posebno pa risanje, ki nastopa tu prav za prav kot del rokotvornega pouka, ponazorovanju in izražanju kakor nekak drugi jezik. Izobraževanje teža pouka se vrši po istih osnovnih zakonih kot jezikovni pouk, namreč s tem, da se vzbudi produktivnost. Iz psiholoških vzrokov se postavlja na prvo mesto oblikovanje predstav po rokotvornem pouku, na drugo mesto šele ustna obnove teh predstav (enako kot pri prostem spisju). Kot »enostavno«

velja to, kar je otroškemu pojmovanju najbliže in tako začenjamo s ponazorovanjem tega, kar se zdi nam odraslim najtežja naloga, s človeško podobo. V tem slučaju ne gre za realistično obnovo naravnih oblik, gre samo za tip (Typus), polagoma sledi izpopolnitev teh oblik tudi v prostornem oziru. Vzbudi se čut za okrašenje teh oblik, ki se vedno bolj izobraža, vzbudi se umevanje za narodno umetnost in stremljenje za lepoto. Vsako »igranje« miora ostati v tem oziru izključeno.

Rokotvorni pouk, kakor tudi ves domoznanski skupni pouk daje nešteto nalog in snovi za poučevanje v računstvu in oblikoslovju. Psihologiji tega učnega postopka je treba posvečati največjo pažnjo, ker prav v tem oziru je delovala stara metoda popolnoma mehanično. Načelo »računaj najprej s številkami, potem šele uporabne naloge«, je dobilo popolnoma obratno lice. Posebno velja to za začetni pouk, kjer velja računanje s številkami brez stvarne podlage za popolno pogrešeno. Obravnavanje števil odpade. Namesto tega prehajamo polagoma od pojmovanja števila (Anzahl) k številčni vrsti, potem k pojmu računskih operacij, in sicer urejeno po težkoči predpisane tvarine. Po izjavi učiteljev obrodi trud, ki ga imajo pri tem postopku, pozneje obilen sad.

Nova metoda je usmerila tudi telesno vzgojo. Otrok naj vežba vzporedno dušo in telo. Zato je potrebna vsakodnevna vaja, posebno v prvih šolskih letih. Prednost imajo gibalne igre na prostem, poleg tega naj se goje rajalne in plesne igre. Polagoma prehajamo k samostojnim vajam: vaje v naravnih gibih, dihanje in spretnostne vaje. Vzgojni vpliv ni omejen samo na držanje in nego telesa, ampak skuša pridobiti vsega človeka.

To bi bil kratek pregled o reformi posameznih predmetov. Ko sem vprašala neko učiteljico, koliko znanja naj doseže osnovna šola, mi je odvrnila: »Mi ne dajemo nikakega znanja, mi samo pripravljamo.«

Končno bi še omenila, da uvajajo na mnogih reformiranih šolah koedukacijo, ki je po mnenju dunajskih učiteljev zelo priporočljiva. Ker pa imamo tudi na modernih šolah še mnogo deških in dekliških razredov, bi iz tega lahko sklepali, da niso šolniki v tem oziru istega mnenja.

Sedaj pa še nekaj o k l a s i f i k a c i j i reformiranih šol.

Ker imajo razredi nizko število učencev, je učitelju mnogo laže presoditi njih učne uspehe. Redovanje je kolikor mogoče omejeno. Nadomešča ga individualno psihološko opazovanje. V to svrho imajo obsežno že omenjeno »popisno polo« za vsakega učenca, ki jo je sestavilo zastopstvo šolskih reformatorjev in jo dalo, opremljeno z natančnimi pojasnili, učiteljstvu v roko. Ta listina in »Matični list« (Stammblatt) nadomeščata katalog. Odpravljena so četrtletja in uvedli so se semestri. Sestavila se je nova klasifikacijska skala, reducirana na štiri rede.

S tem pa ni rečeno, da naj bi ta način redovanja zapeljeval učence k popuščanju in lenobi, nasprotno: posebna okrožnica je vse učiteljstvo izrečno opozorila na to, da je treba skrbnega preudarka, kateri učenec

je sposoben za višji razred in kateri ne. Vendar pa je treba slabo nadarjenim učencem kolikor mogoče pomagati, da tudi ti dosežejo svoj cilj.

Končno bi podala še kratek opis tako zvane »Montessori-šole«.

Nobena reformirana šola ne kaže v svojih načelih v življenju in delovanju otrok tolike razlike od nekdanje stare šole kot prav ta šola. Oglejmo si jo nekoliko!

Velik, prijazen prostor je opremljen z malimi svetlimi stolčki in mizicami za približno 40 otrok. Ob stenah stojе nizke omarice s steklenimi vrati. V teh so shranjene igrače otrok, sami privlačni predmeti, različni po obliki in barvi. Oprava je lahka, tako da jo otroci lahko sami premikajo z mesta, bodisi pri snaženju prostora, bodisi če žele drugačnega reda posameznih mobilij. Slike vise tako nizko, da si jih tudi najmanjši otroci lahko natančno ogledajo. Cvetlice v vazah in lončkih, mestoma tudi kak akvarij, so nizko postavljeni, da jih oskrbujejo lahko tudi najmanjši otroci. V nekaterih zavetiščih se nahaja v kotu posteljica za najmanjše, ki se pri igri lahko utrudijo. Postavljena je tako, da vidi ležeči otrok svoje tovariše in jih lahko opazuje pri delu. Včasih pa stojе v kotu pripravnii pleteni stoli s pisanimi blazinicami in gugalni stol.

Del tega prostora je opremljen za kuhinjo, otroci snažijo in režejo tu zelenjavo, ki so jo vzgajili sami na svojih malih vrtilčkih, režejo kruh in opravljajo druga gospodinjska dela. Noži in drugi kuhinjski predmeti so spravljani v malih priročnih predalih. V majhni skledi malega gospodinjstva. Misel, da zaposlimo otroke na ta način, ni nova, novo je pač to, da opravljajo otroci vsa ta dela tako, da je njih opravilo resnično smoterno delo.

Zeleti bi bilo, da jedo otroci vsaj enkrat na dan v šoli, ker je vzgojni vpliv baš pri jedi in hranitvi zelo potreben in tudi uspešen. Otroci pomagajo pripravljati obed: dva mala strežaja (ta služba je prostovoljna, a nad vse priljubljena) jesta najprej, potem pogrneta skrbno male mizice, tudi ne pozabita, okrasiti jih s cveticami in prinašata potem drugim otrokom jedila na mizo. Previdno nosita skledе od ene mizice do druge in ponujata: »Ali še želiš?«

Značilen za Montessorijino zavetišče je direktni izhod iz šolske sobe na vrt, tako da se lahko otroci, če le dopušča vreme, igrajo na vrtu in tudi opravljajo razna dela. V šolski sobi stojе v enem kotu vsa orodja, ki jih potrebujejo otroci, da ohranijo red v svojem malem kraljestvu: večje in manjše metle, metle za ribanje, krtače in prašnice. S temi deli in z negovanjem lastne osebe — z umivanjem, s česanjem, snaženjem zob — s samimi opravili, ki otroke zabavajo, se začne dan v otroškem zavetišču. Vsa ta opravila dajo otrokom prilžnost, da se gibljejo in opravljajo taka dela, katerih uspeh se pokaže neposredno. Potrebna so in koristna in vzbude v otroku čut zadovoljstva, ki ga nekako povzdigne v vrsto odraslih. Če hoče otrok doma pri kakem delu pomagati, ga navadno zavrnejo: »Teга še ne znaš; samo zadržuješ

me!« Odrasli, ki ima dovršiti določeno delo, ima s svojega stališča gotovo prav. A željo otrokovo, da bi vse te stvari sam opravljal, moramo na vsak način upoštevati, kajti v sebi čuti nagon, delati to, česar še ne zna. Pri teh opravilih more otrok svoje še tako nespretne ročice uriti in se uči pri tem obvladovati gibanje vsega svojega telesa, ki je še popolnoma nekoordinirano. Vsa ta dela naredi otrokovo okolico ličnejšo, obenem pa pospešujejo rast njegovega telesa in izobrazbo njegovega živčnega aparata. Zato naj se vzgoja začne s takim delom, ne pa s pisanjem ali pletenjem papirnih trakov, pri čemer se vežbajo samo roke in poleg tega je pri takem zaposlenju otrok prisiljen, da vztraja dlje časa v istem položaju, to je, da mora sklonjen sedeti.

Obilježje Montessori-zavetišča je urejeno tako, da ima otrok kar največ priložnosti, da se vadi vseh del. Tu je vse prilagojeno otroški meri, njegovim fizičnim in psihičnim močem. Vsi predmeti njegove okolice so lepi, tako da obračajo otrokovo pozornost nase. Zahteva, da je treba ohraniti te predmete čiste in lepe, ni treba, da bi izhajala od učiteljice, da bi njena močnejša volja otroke k temu prisilila — ta zahteva izhaja od stvari samih. Otroci opazijo, če klavir ni obrisan, ali če kak stolček ne stoji na pravem mestu. Oprava je tako razvrščena, da je opaziti takoj vsako otrokovo neprevidno ali nepazljivo gibanje: mizice in stoli so lični in jih je lahko prevrniti. Posoda in tudi druge stvari, ki jih dobi otrok v roko, so iz porcelana ali iz stekla. Če jih vzame nepazljivo v roke, tako da mu padejo iz rok in se ubijejo, je to boljša lekcija kot vse besede vzgojiteljeve.

V tej okolici, ki je prikrojena naravnim otrokovim potrebam, se otroci prav dobro počutijo. Tu se lahko udeležujejo, kakor jim je ljubo in drago. To je njihovo kraljestvo.

Stopimo k eni teh ličnih nizkih omaric! V njih bomo našli najstvarnejše predmete otroškega zavetišča: Montessorijin material. »Material« je samo prehodni izraz, kajti vse te stvari ne moremo imenovati igrače; pa tudi ne učila. Igračam so podobne po svoji vabljivi zunanosti; če je učiteljica pokazala, kako se vse uporabljajo, se morejo otroci cele mesece z njimi igrati, ne da bi se utrudili ali se jih naveličali. In kaj ima ta »material« skupnega z učili? Čas, ki ga prebije otrok ob teh stvareh, ni izgubljen, ker se širi pri tem otrokovo obzorje in se razvijajo v njem višje zmožnosti.

Kakšna so torej ta sredstva? Že vnaprej bi bilo opozoriti na to, da so vsa med seboj v tesni zvezi, da se dopolnjujejo med seboj, ali pa tvorijo prvo temelj in pripravo drugemu.

Prvo tako sredstvo za najmanjše med dva in pol in tri leta so podolgaсти, okrogli leseni kosci z valjastimi odprtini in valji, ki se natančno prilegajo tem votlinam. Otroci vzamejo valje ven, jih pomešajo in vtikajo zopet v primerne odprtine. Če je otrok dejal kak valj v nepravo odprtino, mu končno ostane eden, ki ga ne more nikamor vtakniti. Iskanje pogrška leži v igri sami. Ta vaja se nam zdi, mogoče, nekam

suhoparna, toda otroci jo prav radi ponavljajo. Posamezni valji se razlikujejo med seboj samo v nekaj milimetrih in otrok pridobi pri tej igri zelo natančen čut za določevanje razlik. Važneje kot to pa je, da ostane zanimanje malega otroka, ki tako rado skače od predmeta do predmeta, dlje časa (včasih do dve uri) pri isti stvari. Navadi se, da posveti svojo pozornost dlje časa in brez posebnega truda istemu predmetu ter si pridobi na ta način močno voljo in duševno jasnost.

Plitve lesene tuljave so ovite s svilo v lepih bliščečih barvah. Po dve in dve sta enaki in otrok jih zbira. V škatlji se nahajajo krpe različnega blaga: sukno, baržun, svila itd. Tudi tu zbira otrok enako blago. Pozneje delajo otroci to vajo prav radi z zavezanimi očmi. Tu so kocke, rožnate barve; iz teh zida otrok stolpe; tam zopet okvir, v katerem sta napeta dva dela kakega blaga; v sredi sta zvezana z gumbi, luknjicami, trakovi itd.; pri tem se uči otrok raznih načinov zapevanja.

Pozneje pridejo na vrsto lesene škatlje, ki so napolnjene s kamenčki, fižolom in drugimi enakimi stvarmi. Otrok stresa te škatljice in se uči razločevati razne zvoke. Nazadnje pridejo vaje, ki igraje pripravljajo otroka na pisanje in čitanje.

Če preudarimo, da se je otrokova roka pred temi zadnjimi vajami urila v različnih precizno in temeljito izvršenih domačih opravilih, preden začne pisati, nas ne bo čudilo, da imajo otroci Montessori-šol že takoj v začetku enakomerno in čedno pisavo. Pisanje pride »hipno«, to se pravi, nekega dne vzamejo otroci kredo in začno pisati besede. Oni sami se temu prav tako čudijo kot odrasli, ki temu prizoru prvič prisostvujejo. Seveda mislijo, da znajo sedaj pisati, zato, ker so dosti veliki. Niso si svesti tega, da so si to zmožnost pridobili po dolgih in znanstveno natančno stopnjevanih predvajah in to dejstvo je pač prav toliko vredno kot enakomerna lepa pisava, ki jo imajo otroci od vsega začetka. Čitanja in pisanja se uče otroci na ta način: Najprej vlagajo lesene izrezke različnih oblik v odgovarjajoče okvirčke. Potem polagajo te izrezke na lepenko, na kateri so narisane iste oblike. Na ta način se razvije otrokovo oblikoslovno pojmovanje. Pozneje pridejo črke, ki jih otroci tipajé s prsti opišejo in jih tako utrdijo v mišičnem spominu. Nazadnje uporabljajo kovinske, približno 16 cm velike črke in iz njih sestavljajo potem besede. Tudi znanje čitanja nastopa hipno, pri nekaterih otrokih prej, pri drugih pozneje, pač po duševnih zmožnostih otrok.

Na mali mizici stojé zvonci. Tudi tu išče otrok enakih zvokov, pozneje sestavi sam diatonično in kromatično skalo.

Če pri nekaterih otrokih proti koncu poldneva omaga zanimanje za igro in delo, sede učiteljica h klavirju in igra enostavne ritme. Del otrok privabi ta melodija, pridejo in se postavijo na eliptično črto, ki je potegnena po sobnih tleh. Najprej se pomikajo počasi, potem hitreje, naposled skačejo, tekajo, kakor jim doni godba. Eliptična črta služi za to, da se pomika mala družba v gotovem redu in da ne trčijo drug ob drugega. Ukazovanja od strani učiteljice in predpisanih ritmičnih vaj ni. Vsi gibí

otrok so naravni izraz njihovega občuta in prav zato se gibljejo ti otroci veliko bolje kot drugi, ki so se učili plesanja.

Malo je novih reform, ki bi naredile na opazovalca lepši in prijetnejši vtis kot Montessori-šola. Nekaj otrok dela posamezno ali v skupinah ob malih mizicah; drugi so si poiskali udobnejše sedeže na preprogah, ki so po tleh. Nekateri otroci opazujejo svoje tovariše. Spet drugi opravljajo hišna dela in prenašajo razne predmete sem in tja, ali pa se polglasno zabavajo in opazujejo svoje dovršeno delo. Na vseh pa opazimo živahnost in veselost. Čutimo, da smo tukaj v mali sklenjeni zajednici, v kateri se je našla sama ob sebi rešitev mnogih problemov, s katerimi so si veliki ljudje zaman belili glave. Tudi tu ni urnika. Nihče ne sili otroka k delu in vendar si pridobe otroci v polni prostosti vse one zmožnosti, katere smo vajeni zahtevati od sedemletnega otroka. Pri tem se izvrše vsak dan vsa potrebna dela.

Ustanoviteljica teh šol je g. profesorica Montessori, ki je kot prva storila v pedagogiki ta veliki in važni korak, to je korak, ki je bil storjen v medicini in prirodoslovnih vedah že pred sto leti, namreč prehod od spekulativno-filozofskega načina opazovanja k opazovalno-znanstvenemu načinu. Okolica, ki jo je otroku ustvarila, vsa sredstva, ki mu jih je dala, vsa so do najmanjše posameznosti po znanstveno eksaktnih opazovanjih vzeta naravnost iz otroškega življenja. G. Montessori pravi: »Najmočnejša želja otrokova je, da raste in če se mu nudi sistematično sredstvo za to, ga gotovo uporabi; pri tem izgineta neuljudnost in trma, proti katerima smo se doslej zaman borili.« Ne smemo pozabiti dejstva, da je v Montessori-šolah velik del vsega zaposlenja izbran tako, da se otrok ne udeležuje samo v dejanjih, ki so koristna njegovemu lastnemu razvitku, ampak tudi tako, da služi z njimi družbi, v kateri živi in postane njen vreden član.

Montessori-metoda je danes razširjena skoraj v vseh civiliziranih državah in je preizkušena v teku dveh desetletij na otrokih najrazličnejših narodov. Najbolj se je utrdila seveda v zadnjih letih.

Šolske reforme na Dunaju so vzbudile v najvišji meri pozornost inozemstva. Iz vsega sveta prihajajo strokovnjaki, da na mestu študirajo novo metodo. Zanimivi so podatki o javnih zastopnikih inozemskih šolskih oblasti, ki so v zadnjih treh letih obiskali dunajske šole:

Albanija je poslala 1, Amerika 148, Avstralija 1, Belgija 1, Bolgarija 4, Kitajska 1, Danska 13, Nemčija 634, Angleška 53, Estonka 18, Finska 11, Francoska 9, Grška 2, Holandska 10, Japonska 29, Indija 10, Italija 4, Jugoslavija 17, Litvonska 8, Meksika 6, Norveška 2, Palestina 4, Poljska 34, Rumunska 6, Ruska 8, Švedska 68, Švica 171, Španska 8, Češkoslovaška 136, Ogrska 61, Južna Afrika 2 in Turška 6.

Sodbe teh šolnikov so soglasno najboljše, ker so povsem objektivne.

Internacionalni pedagoški kongresi v Montreux-ju (1923), v Heidelbergu (1925) in v Locarnu so obravnavali obširno dunajsko šolsko reformo in v celoti odobrili novo pot. V januarju 1928 je izšla pri »Znanstvenem

zavodu Rousseau« v francoskem jeziku knjiga »L'Education nouvelle en Autriche« (Nova šola v Avstriji), ki jo je spisal profesor Robert Dotrens. V tej knjigi izraža francoski šolnik svoje mnenje, da se popolnoma strinja z avstrijsko šolsko reformo. Ob istem času je izšla celo knjiga v turškem jeziku, ki tudi propagira dunajsko šolsko reformo. Pisec te knjige je Rašid Bey, profesor moškega učiteljskega v Carigradu. To delo je izšlo že v drugi izdaji in turško prosvetno ministrstvo samo jo je nabavilo v mnogih izvodih za svoje šole.

Priporočljivo in umestno bi bilo, da bi se dunajska šolska reforma kolikor možno uvedla tudi v naše šolstvo in da bi se tudi naši učni načrti prikrojili po principih moderne šole.

Slovensko koroško narečje.

Vojteh Čuš.

I.

Mnogo premalo se Slovenci med seboj poznamo in mnogo premalo poznamo svojo slovensko zemljo. Ker sami sebe in svojo zemljo premalo poznamo, zato nam često nedostaje zadostne ljubezni do celokupne naše slovenske zemlje. Velja pregovor: »Was ich nicht weiß, macht mich nicht heiß.«

V preteklosti smo bili razdeljeni na pet strogo ločenih delov: Kranjska, Štajerska, Primorska, Koroška. Slov. Krajina, in smo se le slabo poznali. Š o l a, vzgojiteljica naroda, ni vršila svoje narodne dolžnosti. Je ni smela vršiti. Bili smo pod gospodstvom nenaklonjenega nam tujega naroda. In tujci, pod kojih oblastjo smo živeli, so baš to hoteli, da ostanemo razbiti med seboj in da ostanemo kolikor mogoče ločeni od ostalih slovanskih bratov. Razdeljene so nas laže vladali, po geslu: Divide et impera! Razdrobi jih in vladaj!

Duhovna enotnost pa bo tem večja, čim bolj se bomo poznali med seboj.

Medsebojno poznanje in vedno večje medsebojno poznanje nam je nujno potrebno.¹

Na Koroškem obhajajo letos desetletnico prebiscita. Koroški Nemci delajo za to proslavo ogromno propagando po vsem namškem svetu. Kaj naj storimo Slovenci? Poglobiti in ojačiti moramo vezi, ki nas vežejo s koroškimi brati. Koroški Nemci hočejo te vezi čim bolj zrahljati in raztrgati. Popolnoma nam hočejo odtujiti naše koroške rojake. Mi pa moramo

¹ Primerjaj v ta namen tudi članek v »Slovenskem Učitelju« 1929: »Onstran Karavank« ter članke v letniku 1928: »Ali sme katoličan ljubiti svoj narod?«, »Koroška«, »Koroška in utrakvistična šola« in »Windisch«. — Slovenci smo, zato ima ves jugoslovanski narod dolžnosti do posameznih vej, udov našega rodu. Letos se obhaja 10 letnica plebiscita. 400 nemških listov bo delalo propagando za nemško stvar na Koroškem. V Avstriji se bo v vseh šolah predavalo o Koroški, o plebiscitu. In slovenski tisk? Tudi ta mora poročati o Koroški, še posebno letos.

gledati, da bomo slovensko koroško zemljo in slovensko koroško ljudstvo čim bolj poznali in čim bolj vzljubili. V to svrhu si v pričujočem članku malo oglejmo slovensko koroško narečje.

II.

Slovensko ljudstvo na Koroškem ni enotno. Slovenec iz Podjune in Slovenec iz Ziljske doline sta različne nravi. Podjuna meji neposredno na Spodnje Štajersko in Podjunčani so i po značaju i po govorici popolnoma sorodni štajerskim Slovencem. Zila (pod »Zila« ljudstvo ne razume le reke, marveč tudi dolino, torej isto kot: Ziljska dolina) pa meji neposredno na Gorenjsko, na zgornjo savsko dolino, in Ziljani so brezdvomno i po značaju i po govorici mnogo bližji Gorenjcem nego Podjunčanom. Popolnoma napačno bi bilo torej misliti, da predstavljajo Slovenci na Koroškem popolnoma enoten tip. Mejà deželam pač niso začrtavali etnografi. V etnografskem oziru je bilo mnogo bolj pravilno, da je bila Podjuna do l. 1859. cerkveno združena s Spodnjo Štajersko. Meja lavantinske škofije je šla do imenovanega leta na zahodu od Karavank (Košuta, Obir) do vrh Svinje planine. Dekanije: Pliberk, Doberlavas, Velikovec so spadale do 1. junija 1859 pod lavantinsko škofijo.

Na Slovenskem Koroškem moremo v glavnem razlikovati podjunsko-štajerski tip in rožansko (ziljansko)-gorenjski tip ljudstva. Zanimivo bi bilo ugotoviti svojske lastnosti podjunskega na eni strani, ter rožanskega in ziljanskega ljudskega značaja na drugi strani. Vendar v tem članku se hočem pečati samo z govorico, z narečjem koroških Slovencev.

Predvsem se loči podjunsko od rožansko-ziljanskega narečja po tem, da se v rožanskem in ziljskem narečju k pred i in e izgovarja kot č, h pa kot š, medtem ko se v podjunščini v navedenih slučajih izgovarjata k in h prav kakor v pisni slovenščini. N. pr., v Podjuni pravijo: kinkat, v Rožu in Zili pa: činkat. V Podjuni: sekira, v Rožu in Zili: ščera, hruške — hrušče, kita — čita, hiša — šiša.

V Rožu pravijo: s'šé drvé, v Podjuni pa: súhe drúve. Bistveno različen je naglas v obeh narečjih. — Ziljsko s sosednjim kanalskim narečjem moremo smatrati kot nekako podnarečje rožanskega narečja. Medtem ko Rožan (Ziljan in Kanalčan) naglasuje na zadnjem zlogu, prav kakor Gorenjec, pa postavlja Podjunčan naglas rad na prvi zlog. Podjunčan pravi: večer, Rožan: večír. Podjunčan pravi: óko, úho, zóbi, drúve, Rožan: okó (v'ú), uhó (ušè), zobí, drvé. Protí pričakovanju pa naglaša Podjunčan: matére, južína, repíca (krompír), palíca, ženín, ženína, babíca.

So besede, ki so v Rožu v vsakdanji rabi, v Podjuni pa jih ne slišiš nikdar. N. pr. besede: »fleten« Podjunčan ne pozna, medtem ko je v rožanskem podobno kot v gorenjskem narečju, to najnavadnejša beseda. Rožan pravi vekát' (kakor Gorenjec), Podjunčanu je ta beseda tuja, on pravi: dretí se. Podjunčan »se dere« (se joka), pa četudi pri tem ne bi pustil od sebe najmanjšega glasu. Rožan pravi (kakor Gorenjec): spet, Podjunčanu je ta beseda tuja, on pravi: druč. Rožan pravi stric, Podjunčan te

besede v svojem narečju ne pozna, on pravi: ujc, pa ne samo materinemu bratu, marveč tudi očetovemu. Rožan pravi kakor Gorenjec: tlé, Podjunčanu je to tuje, on pravi: štu, Ziljan pa: túka. V Rožu pravijo: kovcát', v Podjuni: cuka me. Rožan pravi drò (za: dá), Podjunčan: dr. V Rožu pravijo: razoglav, v Podjuni: košoglav. V Rožu: plešast, v Podjuni: gva-búčen, gva-vobučen poleg plešast. Zajcu pravi Rožan: zec, Podjunčan: zac.

Čisto posebna je v podjunščini izgovarjava samoglasnikov. E često izgovarjajo kot a (trasem mesto tresem, svat mesto svet (heilig), toda svet za: die Welt. Môti mesto mati, svôma mesto svama (slama). Prav kakor v sosednjem spodnještajerskem narečju.

Podjunčan nikdar ne bo rekel: m's, kr'h, n't, n'č d'm, marveč: miš, kruh, nit, nič, dim. Rožan pa izgovarja kakor Gorenjec: m's, kr'h, n't, n'č, d'm. Skupen pa je izraz: tovtst (tolst) za debel v Rožu in Podjuni, medtem ko Ziljan pravi: debel. — Narečje, ki se govori v Št. Lenartu v spodnji Ziljski dolini na Koroškem, je prav isto, ki se govori v Kranjski gori na Gorenjskem. Je-li čudno, saj loči oba kraja zračna razdalja komaj sedem kilometrov ter samo dober tisoč metrov (1073 m) visoko Korensko sedlo. Narečje, ki se govori v gornji savski dolini od Jesenic proti Beli peči, je na las podobno kanalskemu narečju ter narečju, ki se govori v sosednji Ziljski dolini na Koroškem. Potem pa pravijo koroški nemški učenjaki, da se koroška slovenščina bistveno razlikuje od kranjske slovenščine ter od ostalih slovenskih narečij! In vendar, če primerjamo narečja, Kanalčane in Ziljane mirno lahko prištejemo Gorenjcem, Podjunčane pa Spodnjim Štajercem.

III.

Rožansko narečje ima mnogo sličnosti z gorenjskim narečjem, samo da je mnogo bolj mehko. Naravno: Rožan ne prebiva v tako goratem, planinskem svetu kakor Gorenjec, Ziljan ali Kanalčan. Na drugi strani pa Rož neposredno meji na Gorenjsko in zračna črta od Jesenic do Sv. Jakoba, Podgorij in Sveč v Rožu znaša samo malo nad deset kilometrov. Medtem ko pravi Podjunčan: kaj pa misliš? pravi Rožan: 'aj pa zinjaš (iz nemškega sinnen, ki pa v nemščini ni v rabi). Ta mehka izgovarjava črke k je za rožansko narečje nekaj značilnega. Že gori ob Baškem jezeru in seveda v vsej slovenski Zili kakor tudi v Kanalski dolini se črka k trdo izgovarja.

V Rožu in Zili se je jako dobro ohranil srednji spol; tako pravijo: vino, jutro, mleko, dobro, devo (delo), ne: vin, jutr, mlek, dev, dobr (»je že dobr«).

V podjunskem narečju se je ohranil nazal, nosni glas. Tako pravijo skozi nos: žgôje (žganje), venč (več), Krčôje (Krčanje, slovenska župnija na južnem pobočju Svinje planine), pajenk (pajek).

Mesto: govoriti pravijo na Koroškem: marnvat in povnat, pv'vnat. V Podjuni: mornvat in povnat, v Rožu: marnvat ali pa tudi: pv'vnat. V Podjuni severno od Drave: povnat. V Zili: ž'v'rit.

V slovenskem koroškem narečju so se ohranile nekatere stare pristno slovenske besede, ki so se v drugih slovenskih narečjih izgubile. Tako beseda: vígred. I v Rožu, i v Podjuni rabijo besedo vígred namesto: pomlad. Za: spomladi (adv.) pravijo v Podjuni: vígred, v Rožu: vgrédč (vhredč). Mesto: obraz pravijo v Rožu: obličje. Mesto: hrast pravijo v Rožu in Podjuni: dob. V Rožu pravijo: tresem se, v Podjuni: trepetam. V Podjuni je v rabi beseda: jadrno za hitro, beseda tog poleg trd, n. pr.: ves sem tog = ves sem trd. V Podjuni je v rabi beseda »baje« za »pravijo«, n. pr.: repica je báje t'k draga. V Podjuni pravijo storim, mesto naredim, n. pr.: saj ti nič hudega ne stór'm. V Podjuni pravijo: les za gozd, nikdar: g'majna. Mesto: pod streho, pod strešno, pravijo v Rožu in v Podjuni: na izbi. V Podjuni ne rabijo besede mir, marveč: pókoj. Mir pomeni na Koroškem: zid. Ognjišču pravijo: zid. Udati se pomeni v Rožu: omožiti se.

V splošni rabi je glagol: nam, nati (pustiti). N. pr.: naj ga, naj (pusti ga, pusti), »to pa nam veljati«, »tega pa ne nam veljati«. Mesto: olje pravijo v obeh narečjih: ólej, kar je še blagóglasneje nego olje. Beseda je itak indo-evropskega izvora, latinsko: oleum. Birmi (iz latinskega: confirmatio, iz česar so Nemci napravili: Firmung) pravijo v Rožu: birma, v Podjuni pa: firm'nga (po nemškem). Botrom pravijo v Rožu: kot'rč, kotrca, v Podjuni pa: gotej, go'tca. Ledvicam pravijo v Podjuni: lump'ce (latinsko: lumbi), vratu: šinek, tilniku: zátenk. V Rožu pravijo: mavha (kakor na Gorenjskem), v Podjuni je ta izraz tuj in pravijo: torba. Prostor, kjer mlattijo, imenujejo v Podjuni: gumno (ne pod), kjer je »sparnano« snopje in shranjeno seno (zeléje, kakor pravijo, iz: zelenje) pa: parna. Punčki iz cunj (na Koroškem pravijo: cota mesto: cunja) pravijo v Rožu: čecha, v Podjuni pa: puža. Za: tamle, tamkajle pravijo v Rožu tadelé, podobno kakor Čehi: tady-le. V Podjuni pravijo: tédle. Ali ne spominja podjunski naglas, da namreč naglašujejo na prvem zlogu, na hrvaščino?

Trakovom za čevlje pravijo v Podjuni: stógleji, ednina: stóglej. Stara slovenska beseda, ki jo izkazujejo tudi slovarji. Za: »lotiti se« pravijo na Koroškem: očavlat se, n. pr.: ni vredno očavlat se (se ni vredno lotiti, podstopiti). Mesto: majhen pravijo: mih'n. »Vončat« pomeni v Podjuni severno od Drave: varovati, paziti na kaj, n. pr.: otrok pride prepozno v šolo in na vprašanje, zakaj je zamudil, pravi: »sem m'ru t' mihene vončat« (sem moral na male paziti). Glagol: moram, morati, sem moral, izgovarjajo v Rožu kakor na Gorenjskem, v Podjuni pa pravijo: m'rm, m'rš, sem m'ru.

Nekaj prav svojskih besed imajo v Zili: N. pr.: »čok maš živine« pomeni: koliko imaš živine? Za: »samo« pravijo: ki. Lesu (gozdu) pravijo: gozd. V Zili je še v rabi staroslovenski aorist. N. pr.: ve sem prišu, ve sem vedu, to je: če bi bil prišel, bi bil vedel. Za: mlesti pravijo v Zili: ščekát', hlevom na planinah pravijo: támar, kočam pa: fača.

V mnogočem spominja koroško slovensko narečje na druge slovanske jezike. Rožan pravi: den (dan), ves (vas), čest (čast), podobno kakor Čeh.

Podjunčan pravi: pat'k, jaz'k, pata (peta), napat, jasen, lid' podobno kakor Čeh: patek, jazyk, pata, napjat (napet), jasan (drevo), lide. Podjunski nosnik spominja na poljščino. Podjunski naglas na hrvaščino. Rožan pravi: snih (sneg) prav kakor Čeh. Čeh pravi: dub, koroški Slovenec: dob in besede: hrast v svojem narečju ne pozna.

Eno je gotovo: koroška slovenščina je pristno slovanski jezik, z nebroj vezmi zvezana z izvenkoroškimi slovenskimi narečji in z ostalimi slovanskimi jeziki. Zgolj politična sleparija je, če zdaj Nemci na Koroškem trdijo — iz političnih razlogov seveda — da je koroška slovenščina bližja nemščini nego izvenkoroškim slovenskim narečjem ter pismeni slovenščini. Iz pričujočega članka smo to nekoliko razvideli. Potrebno je, zlasti za vzgojitelje in učitelje mladine, da smo si o tem na jasnem. Naši narodni nasprotniki bi nas radi razdružili, mi pa moramo utrjevati vezi, ki nas družijo.

Zakaj je Celovec nemško mesto.

Vojteh Čuš.

Bilo je pred desetimi leti, pred koroškim glasovanjem 10. oktobra 1920. Tedaj sem bral v nekem ljubljanskem slovenskem socialističnem listu dopis, v katerem je nekdo izražal svoje začudenje nad tem, kako da si upajo Slovenci lastiti Celovec kot svoje mesto, ko je vendar Celovec popolnoma nemško mesto. Oglejmo si malo, kako je s to zadevo. Slovenski inteligent, zlasti pa še učitelj in vzgojitelj slovenske mladine si mora biti o takih stvareh na jasnem. Štiristo nemških listov v Avstriji, Nemčiji in v Švici piše letos o Koroški, ko se obhaja znamenita desetletnica glasovanja, tudi slovenski tisk mora posvetiti Koroški letos posebno pozornost.

Torej zakaj je Celovec nemško mesto?

Celovec je glavno mesto Koroške, vendar Celovec ne leži v središču dežele. Geometrijsko središče Koroške je nekako severno od Beljaka in severno od Osojskega jezera, torej v nemškem ozemlju Koroške. Celovec pa leži v jugovzhodnem delu Koroške. Od Karavank je oddaljen Celovec v zračni črti komaj 20 km, od severne koroške meje pri Brežah pa 40 km, torej še enkrat toliko. Od Pliberka je oddaljen Celovec 37 km, od Prevalj 47 km, od Sp. Dravograda pa 55 km. A razdalja med Celovcem in Zgornjim Dravogradom ob tirolski meji pa znaša v zračni črti nad 100 km, med Celovcem in Sveto Krvjo pod Velikim Klekom 120 km.

Celovec leži v slovenskem ozemlju Koroške. Južno od Celovca se razprostira slovenski Rož, vzhodno od Celovca slovenska Podjuna. Zapadno od Celovca leži Vrbsko jezero, na obeh, severnem in južnem obrežju Vrbskega jezera pa je domače prebivalstvo še danes slovensko, četudi se, žal, to prebivalstvo, zlasti na severnem obrežju, hitro ponemčuje. In severno od Celovca, med Celovcem in nemškim Št. Vidom, se razprostira Gosposvetsko polje, ki se je v zadnjem stoletju močno ponemčilo, a še danes se govori po vaseh okrog Gospe svete slovensko. Saj je bila do

nove Avstrije v gosposvetski cerkvi redno vsako nedeljo slovenska pridiga. Ne samo za romarje, ki jih ni bilo ob nedeljah, marveč za domačine.

Neposredno vzhodno od Celovca se razprostira prelepa, rodovitna Celovška ravnina. Ta ravnina sega na severu do Magdalenske ali št. Helenške gore (1056 m), na jugu pa do hribovja Satnica (hribovje, ki se dviguje severno nad Rožom, med Rožom in Celovcem). Na vzhodu prehaja pri Tinjah Celovška ravnina v Podjuno. Celovška ravnina je, četudi se v zadnjem času s pomočjo germanizacije v šoli in v cerkv, brzovito ponemčuje, še danes slovenska. Vse župnije so, razen št. Petra, tekom zadnjih desetih let zasedli nemški duhovniki, uvedli so v cerkev nemško pridigo, nemško petje, nemško molitev, v šolo pa nemško katehezo. Vse šole v Celovški ravnini so samo nemške, učitelj z otroci ne spregovori slovenske besede, otroci se v teh šolah sploh ne učijo latinskih črk, marveč samo gotske, in se slovensko niti za silo ne naučijo čitati. Dokler so tod pastirovali slovenski duhovniki, so morali slovensko deco najprej šele čitati učiti, preden so ji mogli dati v roko slovenski katekizem.

Na Celovški ravnini se razprostirajo slovenske župnije: Grabštajn, ki ima nemško ime po gradu Grafenstein (podobno kakor slovenske občine: Bekštajn - Finkenstein in Wernberg pri Beljaku ter Važenberk - Waisenberk pri Velikovcu, ali Rajhenburg ob Savi!), a je popolnoma slovenska naselbina; dalje: Pokrče, št. Tomaž, Timenica, št. Lipš ob Krki, Žrelec, št. Jakob pri Celovcu, Otmanje pod Magdalensko goro.

Z začudenjem se vprašamo, kako je mogoče v očigled tej bližnji in daljni slovenski okolici Celovca, da je Celovec nemško mesto? Da napravi na prvi pogled Celovec popolnoma nemški vtis? Vsi napisi nemški, nikjer kakega slovenskega napisa (pač pa v napisih nebroj slovenskih rojstnih imen!); šolska mladina, ki jo srečujemo in meščanstvo govori le nemško; na kolodvorih, na cestni železnici, na avtobusih, na poštah in v drugih uradih, povsod govori službujoče osobje izključno nemško. Po vsem tem sodeč bi človek rekel: Celovec je nemško mesto in neumljivo, če ne naravnost nečuvno in nesramno je, da so si upali Slovenci reklamirati to pristno nemško mesto zase!

Pa pogledjmo si stvar podrobneje. Celovec je nemško mesto, da, oziroma bolje: napravi videz, vtis nemškega mesta, a vzrok temu je, ker se slovenstvo v Celovcu brezobzirno nasilno zatira. Slovenščina je inferiorna, slovenščina ne velja nič, slovensko je grdo, nemško je imenitno («windisch ist schiech, deutsch ist nobel»). Nemščina igra vlogo gospoda, slovenščina pa vlogo hlapca in sužnja. Saj pred kakim pol stoletjem tudi v Ljubljani ni bilo mnogo drugače. In še v Ljubljani, torej v popolnoma slovenski deželi, so se bili trdi boji, preden je nemštvo izgubilo svojo dominujočo postojanko.

Slovenstvo je v Celovcu obsojeno na smrt. Neprestano se doseljujejo Slovenci v Celovec, na tisoče in deset tisoče jih prihaja; pretežno večino doseljencev tvorijo Slovenci iz bližnje okolice, pa iz Roža, iz Podjune, iz okolice Velikovca, celo iz Ziljske doline; dovolj najdete tudi Slovencev iz

Kranjske, celo iz Goriške. A vsi ti so obsojeni na narodno smrt. Že njihovi otroci so Nemci. Slovenci zalačajo Celovec in druga nemška mesta na Koroškem s svojim najboljšim materialom, in če bi se ti doseljenci ohranili slovenstvu, že davno bi bila ta mesta slovenska; a dejansko si nemštvo vse te doseljence asimilira in nemška mesta in trgi na Koroškem rastejo in se redijo s slovensko krvjo. — Celovec šteje 30.000 prebivalcev, s predmestji vred pa 40.000.

Slovenec kot Slovenec v Celovcu ne pomeni nič. Mestni magistrat ima celo sklep, da noben Slovenec ne dobi kake mestne službe, niti najnižje, recimo službe cestnega pometača ali pa službo postrežnice na mestnih javnih prostorih! Mesto vodi neizprosni uničevalen boj proti vsemu, kar je slovenskega. Kako službo dobi od mestnega magistrata samo Nемец ali pa Slovenec, ki zataji svoj narod in svojo narodnost.

Dalje: vse šole so nemške. Vsi otroški vrtci isto tako. Slovenski otrok, to je otrok slovenskih staršev, se v tem miljeju mora ponemčiti. Dajte Celovcu za deco slovenskih staršev, in čez noč bo Celovec na polovico slovenski! A v teh razmerah je vsak boj brezupen. Starši to vidijo in se niti ne trudijo, da bi z otroki slovensko govorili, čeprav med seboj še govorijo slovensko. Proti toku ni mogoče plavati in riba v vodi ne more ostati suha. Isti neizprosni naravni zakoni učinijo, da se nam pri obstoječih razmerah v Celovcu sproti ponemči vsa deca slovenskih staršev. Vsak boj proti temu bi bil brezupen. In dejansko se nihče ne trudi, da bi nam otel slovensko deco v Celovcu. Bilo bi zaman.

Res se v Celovcu še po vseh gostilnah in trgovinah govori slovensko. Zaradi slovenskih okoličanov. Kajti brezdvomno je pretežna večina ljudstva, ki prihaja v Celovec po najrazličnejših poslih in opravkih, zlasti ob četrtkih, ko je v Celovcu tržni dan, brez dvoma so to še danes po večini Slovenci. A tudi dežela se vedno bolj ponemčuje in prišel bo dan — če bo šlo v tem tiru naprej — ko se v Celovcu tudi po gostilnah in trgovinah ne bo več slovensko govorilo.

Gotovo pa je tole: Če bi prišel Celovec leta 1918., ko bi bila lahko jugoslovanska vojska meseca novembra brez vsakega krvoprelitja vkorakala v Celovec, pod jugoslovansko državno oblast, bi bil danes Celovec bolj kot na polovico slovenski. Nikdar ne moremo oprostiti onim vodilnim možem, ki niso poskrbeli, da bi se bil Celovec po polomu l. 1918. nemudoma zasedel! (Beri v Hribarjevih Spominih II. XXIV. poglavje!)

Celovec velja danes za nemško mesto. Toda ali je bilo v Mariboru do l. 1918. drugače? Nemci še danes smatrajo Maribor za nemško mesto in še danes morete vedno znova čitati v nemških listih, kakšno krivico so storili Slovenci Nemcem, da so jim oropali nemški Maribor!

Zakaj l. 1918. nismo zasedli Celovca? Nемец v uničevalnem boju proti slovanstvu ne pozna nobene sentimentalnosti in obzirnosti. Mi Slovenci pa se v odločilnih trenutkih lovimo za sentimentalnimi frazami. Lahko rečemo: Celovec je danes nemški, ker ga l. 1918. nismo nemudoma zasedli.

Scheidemann, voditelj nemških socialnih demokratov, je nekoč rekel: *Was deutsch ist, muß deutsch bleiben!* Tudi mi smo mnenja, da kar je slovenskega (pa bodisi zemlja ali ljudje), bi moralo ostati slovensko. Smatramo za hudo krivico, da se nam v Celovcu in drugih nemških mestih in trgih v strnjenem slovenskem ozemlju vsi naši slovenski rojaki ponemčijo. Če bi se nam sproti vsi slovenski doseljenci ne ponemčili, bi bil Celovec že davno slovensko mesto. To je gotovo kot amen v očenašu.

Odgovor, zakaj je Celovec nemško mesto, bi bil s tem podan. Iz istih razlogov, zaradi katerih je Celovec nemško mesto, bo — če ostane pri sedanjem stanju — čez 50 let ali pa še prej vsa Koroška nemška! Ali pri tej misli ne krvavi srce vsakemu zavednemu Slovincu?

† Jalen Terezija.

Kriha.

List, še ves zelen, je odpadel z drevja. V poletju svojega življenja, sredi dela, polna načrtov in nad za bodočnost si nas nenadoma zapustila in se obrnila proti večnosti. Odgrnil se ti je zastor onostranstva in pogledala si v obraz večni Pravici, Usmiljenosti in Ljubezni, ker si hodila po potih Gospodovih. Težko je pisati v slovo ob odprtem grobu; zakaj tam, kjer govori smrt svojo strašno govorico, je vsaka beseda človeških ust le slab odmev. Naj li govorim o tvojem življenju? Bilo je življenje, kakor ga živi na stotine slovenskih vaških učiteljic: skromno, samotno, polno dela, polno zatajevanj in samoodpovedi, polno boja in trpljenja, a le včasih osvetljeno s toplo radostjo. Ni še teden dni temu, ko mi je rekel tvoj bivši okrajni glavar: »To je dobra učiteljica!« In o tvojem izvenšolskem delu, o tem, kako si doumela socialno vprašanje sedanje dobe, o tem pričajo dekleta iz Gorij. Le one bi mogle povedati, koliko ur izvenšolskega dela, koliko truda, koliko napora si žrtvovala, da bi bila njim pot skozi življenje lažja. Čez dan si delovala v šoli kot vsi drugi; večere pa si v gospodinjski šoli posvečala odraslim. Nisi poznala počitka, ne oddiha in tako se je zgodilo, da je izčrpana narava prezgodaj odpovala v boju in odšla si od nas. Vsi, ki smo te poznali, vemo, da si bila izmed onih v človeški družbi, ki se ne obračajo kar po drugih, ampak sami klešejo obraz svoji okolici. Neupognjeno si šla skozi življenje. In si bila pri tem tudi vesela. Še zdaj se mi zdi, da slišim tvoj smeh, ki je spraval v dobro voljo vsakoogar, ki ga je slišal. Toda iz solz, ki si jih tolikokrat točila, sklepam, da je bilo tvoje notranje življenje ono skrito intimno življenje, ki ga vsakdo izmed nas živi nevidno drugim, vse drugače od onega, ki se je razodevalo na zunaj; da se je pod vnanjostjo robate Gorenjke skrivala narava, vsa mehka in vsa čuvstvena, ki se je tako rada razodevala v dobroti in radodarnosti.

Zdaj počivaš v svojem zadnjem in večnem spanju. V Rodinah, ob vznožju Stola, sredi planin, ki si jih toliko ljubila, so ti izkopali ozek

grob. Počivala boš skoraj ob pragu hiše, v kateri si bila rojena, iz groba se boš lahko pogovarjala s sestrami in brati, ki si jih toliko ljubila. Tik ob cerkvi, v varstvu sv. Klemena bo tvoj zadnji počitek. Naj ti bo on priprošnjik pri večni Pravici, da ti bo svetila večna luč. Mi pa, ki ostanemo, ti na pot v večne zarje ne moremo dati drugega v spomin kot željo, iskreno, kolikor jo človeško srce izreči more: »Počivaj v božjem miru, Reza naša!«

*

Jalen Terezija je bila rojena 4. septembra 1888 v Rodinah v radovljiškem srezu. Po dovršenem učiteljišču pri uršulinkah v Ljubljani je leta 1909. nastopila službo učiteljice na Koroški Beli, kjer je službovala do leta 1925., ko je bila premeščena v Gorje. Nenadna smrt jo je 15. septembra t. l. iztrgala iz učiteljskih vrst.

Iz zdravstvene pedagogike

Pubertetna doba in njene motnje v luči moderne vzgoje.

Ivan Theuerschuh.

Živimo v stoletju, kjer stopa mladina z vsemi svojimi pravicami in zahtevami na dan, v dobi, ki naj bo meja med starim okostenelim in modernim svetom. »Mladini prostost in svobodo razvoja, proč s tradicijami!« — je klic moderne dobe.

Vprašali se bomo, odkod vse to, zakaj naenkrat vreči in zanikati vse, kar nam je dala tradicija, na kateri so pedagogi svetovnega slovesa zidali svoja vzgojna načela?

Ali je vstal drugi rod, ki nima popolnoma nič skupnega s prejšnjim, ali pa je bila mogoče vsa dosedanja vzgoja zmotna, zidana na krivi bazi? Ne eno, ne drugo — isti rod živi še danes, ista kri se pretaka v žilah današnje generacije in tudi dosedanja vzgoja vobče ni bila na krivi poti. Saj nam zgodovina kaže nešteto vzornih mož in žena. Vse pa, kar se v vzgoji imenuje danes moderno, je vzniklo posebno kot reakcija grozne svetovne morije preteklega desetletja. Vstali so novodobni vzgojitelji, bičali načela stare vzgoje, češ, da so bili narodi na krivi poti — napačno vzgojeni, da je treba ubrati novih potov, da se reši človeštvo nadaljnega gorja. Ali bo moderna doba izvršila svojo najtežjo nalogo, da bo vzgojila boljšo generacijo, je vprašanje bodočnosti in ostane perspektiva odprta...

Moja naloga je, da se v naslovni temi dotaknem onega vелеvažnega vprašanja o pubertetni dobi in njenih motnjah v luči moderne vzgoje. Znano je, da je pubertetna doba, oziroma doba spolne dozorelosti čas od 14. do 18., oziroma do 20. leta. To je prava heroična doba, doba viharjev, neobvladanih afektov, pretiranega ide-

alizma, doba strasti, nagonov, čas največje melanholije na eni strani, na drugi strani doba prekomerne veselosti. V tem stadiju, ko se prerobjeta otroška duša in telo v mladeniško in dekliško, je prepovedan sad, najslajši sad. Pa tudi skoraj vsi abnormalni psihopatični pojavi, kakor: nervoznost, epilepsija, histerija, sv. Vida ples, razni afektni izbruhi, nadalje moralna manjvrednost, spolna abnormalnost itd., stopajo v tej dobi z vso silo na dan.

Torej vidimo, da se na izpreminjajočem ali razvijajočem telesu in duši vršijo veliki psihični in fiziološki procesi, zvezani z različnimi psihičnimi motnjami in nerednostmi, ki pa po največkrat izginejo s prenehanjem pubertetne dobe. Zato je treba v tej odločilni dobi pametnega postopanja vzgojiteljev, ki lahko marsikaj preprečijo, kar bi mlademu življenju škodovalo za vedno. Tu si hočemo te abnormalne pojave in psihične motnje v pubertetni dobi nekoliko ogledati.

Najvažnejše poglavje modernih, zdravstveno pedagoških razprav v novejši dobi je gotovo **s e k s u a l n o**, ki po svoji velepomembnosti tudi zasluži največ pozornosti, saj je s seksualnim razvojem v zvezi vsa duševna in telesna rast mladostnika.

Popolnoma napačno je naziranje, da se spolni nagon razvije v mladostniku šele s pričetkom pubertetne dobe. Že mnogo prej vzklijejo v otroku seksualna čustva, seveda podzavestno, ki pa ne pridejo do izraza. Dunajski psihiater dr. Sigismund Freud trdi v svoji knjigi »Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie«, da se spolni občutki razvijajo že v majhnem dojenčku, katerih posledica so zavestni in podzavestni dražljaji, ki so več ali manj podvrženi zunanjim vplivom (n. pr. pri kopanju dojenček živahno kobaca, ali ko sesa svoj prstek itd.) in vzbujajo pri dojenčku čustva ugodja, ki so po Freudu seksualnega izvora.

Pozneje se ti spolni občutki zaradi sramežljivosti, moralnih pomislekov itd. umaknejo v podzavestje in se pozabijo. V pubertetni dobi pa zopet vzniknejo v zavestno stanje in iščejo novih dražljajev, posebno v samooskrunitvi. Samooskrnitev, oziroma tako zvana onanija je posebno med današnjo mladino zelo razširjena. O tem gotovo vedo več povedati predstojniki raznih vzgojnih zavodov in internatov, ki imajo v teh kritičnih letih opravka z moško in žensko mladino. Pa tudi v šoli bi lahko opazili več slučajev samooskrunjevanja, ko bi učiteljstvo globlje gledalo v notranjost svojih učencev in pazilo na njih skrita dejanja. Koli-kokrat opazamo v šoli nepazljivega in v daljavo zamaknjene učenca, ki ga je momentani spolni užitek odvrnil od pazljivosti. Prisotnost součencev ga pri tem ne ovira, nasprotno mu je užitek še povečan. Bled izraz, kolobarji okoli oči, hitrejši utrip srca, razdraženost in nervoznost, so znaki takega mladoletnika.

Druga težja in nevarnejša lastnost mladostnika pa je **h o m o s e k s u a l n o s t**, ali težnja do osebe istega spola, torej nasprotno heteroseksualnosti. Gotovo pa je, da so to abnormalni pojavi, kajti pri normalno

razvitem heteroseksualistu sploh ne more priti do homoseksualnosti, ker njegovo telesno in duševno življenje teži le po naravnem in lepem.

Znan nam je mladostni sadizem, ki polagoma prehaja v stadij algolanije. Otrok muči živali in pri tem skrivnostno, podzavestno zadošča svojim težnjam. Ali pretepa svojega součenca in pri tem uživa. Ker mu to sladi, se vedno povrača na slične akte in spočetka lahni spolni užitek prehaja v poznejših letih v perverzno razdraženost ali algolagnijo, t. j., da v telesnem in duševnem mučenju zadosti spolnemu uživanju. Tipičen algolanist je gotovo vsem znani düsseldorfski morilec.

Majhna grupa homoseksualcev se že zgodaj razločuje od normalnih otrok. Dečkom manjka mladostni ponos in so slični po zunanosti in karakterju deklicam. Na nasprotni strani pa vidimo tako zvane deklice po zunanosti in lastnostih podobne dečkom. Prirojena homoseksualnost je simptom dednosti.

Vprašanje moderne vzgoje je, kako pomagati tem revežem, ki blodijo v temi in si krajšajo ure svojega življenja. Eno najboljših sredstev proti mladostnim spolnim napetostim je duševna in telesna zaposlenost, dati mladostniku prilike do samoudejstvovanja, da tako višji interesi polagoma in podzavestno nadvladajo in zatro nižje. Ako ga pa pustimo po ure in ure samega, da blodi v svojih nezdravih fantazijah, se njegova duševnost pogloblja v temo in išče razne prilike, da zadosti spolnemu uživanju. Nespametni pa so hudi opomini, grožnje, moralne pridige in druge podobnosti, ki po največkrat vsaj pri rahlo občutljivih mladostnikih več škodujejo kot pa koristijo. Če je le mogoče spremeniti prizadetemu milje. Posebno ga je odvrniti od slabe družbe, zapreti mu pot do vsakršne spolne razdražljivosti, kakor neprimernih kino- in gledaliških predstav in čtiva. Imeti ga moramo vedno pred očmi, a brez hudih in neumestnih opominov in ukorov. Čas in druge prilike bodo storile svoje. Tudi poučna literatura o tem vprašanju ni vselej na mestu, ker mladostnik v razkritju ne bo gledal svoje nevarnosti, temveč bo iznova užival. To mu naj bo prihranjeno za zrelejša leta, ko bo s primernim razumevanjem čital poučljivo literaturo in jasnejše gledal v življenje.

Potrebno pa je, da se posebno deklicam, ki spolno zablodejo, poljudno raztolmačijo nevarnosti spolnega občevanja in da se primerno poučijo o spolnih boleznih, ker marsikateri, ki bi bila o tem dovolj poučena, bi bilo prihranjeno gorje. V obrambo seksualne zablode v posameznih slučajih so se obnesli tudi poskusi s hipnozo in Freudovo analitično teorijo, posebno v težkih homoseksualnih vprašanjih. Sicer pa bodi rečeno, da se s pravilnim in psihološkim postopanjem in razumevanjem odstrani marsikaj, kar teži duše teh mladih nesrečnikov.

Druško važno poglavje v pubertetni dobi je moralno vprašanje mladostnikov. Na dnevnem redu čitamo v časnikih o nedostojnostih, o tatvinah, ropih in celo o umorih. Ljudje se izprašujejo, odkod toliko

moralne pokvarjenosti pri mladini? Odgovor ne bo težak, saj še niso in ne bodo tako kmalu izbrisane posledice svetovne vojne. Zrahljale so se moralne vezi in vzgoja je zbog slabega varstva in slabih vplivov krenila na stranpota. Kdorkoli je imel priliko posetiti zavod za pokvarjeno mladino, se je lahko prepričal, kaj je privedlo mladostnike v take zavode. Pred nedavnim časom sem bil navzoč pri mladinski sodni razpravi pri banskem sodnem stolu v Zagrebu. Pred mladinskim sodnikom sta stala dva mlada zločinca 14 in 16 let, obsojena zaradi tatvine, potepanja in prosjačenja. Oba sta bila že večkrat predkaznovana. Obravnava se je vršila ob navzočnosti njunih staršev. Pri prvem, mlajšem se je videlo, da sta nesrečnika privedli do prosjačenja in tatvine revščina in prevelika svoboda. Starši niso imeli časa brigati se zanj in njega so zvezale sladkosti velemesta. Pri drugem, starejšem se je pa jasno videlo, da je bila domača vzgoja popolnoma zgrešena, dasiravno ni bilo materialnega pomanjkanja. Oče mu je padel v vojni, mati se pa za svojega sina edinca ni brigala v dovoljni meri. Zašel je na stranpota in mati je izgubila oblast nad njim. Pred sodnikom se je obnašal skrajno predrzno, skoraj ironično in človek bi moral nad njim obupati. Končna beseda je bila, da se oba za zadnji poskus oddasta svojim staršem pod stalno kontrolo sodišča, kajti pri večjem je bila nevarnost, da v zavodu za mlajše mladoletnike še ostale pokvari in tudi bi bil zavod zanj brez pomena. Ali se bo zadnji, mili poskus obnesel ali ne, je vprašanje; moje mnenje o starejšem obtožencu je, da se bo kmalu povrnil tja, kjer so mu dali svobode in da bo njegova življenjska pot, pot trpljenja. Kajti že ob rojstvu mu je bila določena usoda ter mu bilo vsajeno seme zločinstva, kateremu je pomagala vzkaliti napačna vzgoja matere in slab vpliv sveta.

Mnogo se je govorilo in pisalo o tako zvanih rojenih zločincih. Popularno pa je postalo naziranje, ko je umrla turinski psihiater Lombroso v svoji knjigi »Zločinec« podal teorijo o rojenih zločincih. Lombroso pravi, da žive individui, ki zaradi svojih prirojnih lastnostih ne sledijo in ne morejo slediti moralnim naukom in zakonom. Ti tako zvani »rojeni zločinci« tvorijo neko posebno vrsto človeštva, ki je v antropološkem oziru v stadiju atavizma, torej zaostanka, v psihološkem oziru pa je sorodno z epileptičnim nastankom. Duševno se razlikujejo od normalnih ljudi po pomanjkanju altruističnih čuvstev in žive v popolnem nasprotju z vsemi socialnimi in moralnimi odnošaji. Teh »rojnih zločincev« je po Lombrosu približno četrtnino vseh zločincev. Ostali pa spadajo med priložnostne, duševno bolne zločince itd.

Gregor in Voigtländer pa pravita v svoji knjigi: »Die Verwahrlosung, ihre klinisch-psychologische Bewertung und ihre Bekämpfung«, da pravi Lombrosovi tip rojenega zločinca sploh ne obstoja, posebno ne v svojstvu atavizma in antropološkega zaostanka, pač pa žive individui, ki zaradi pomanjkljivega razvoja možganskega centra ne morejo slediti in zadostiti moralnim čuvstvom. Dojenček v zibelki stoji izven vsake morale.

Saj se moralne in nemoralne lastnosti razvijejo šele v dotiki z okolico. Prirojena pa sta čuvstva in volja k dobremu in slabemu in ta dva faktorja usmerjata poznejši razvoj karakterja. Vzgoja in zgledi prerojujejo v otroški duši le ono, kar je z individuom prišlo pozitivnega na svet. Odtod tudi toliko gorja pri marsikateri spoštovani obitelji, katere član je kljub dobrim zgledom in primerni vzgoji zašel na kriva pota in se duševno oddaljil od svojih domačih. To so moralni defektni mladostniki.

Življenjska pot moralno oddaljene mladine se ravna po zunanjih prilikah in po socialno ležečem položaju. Kjer slaba vzgoja in slabi zgledi uničijo še zadnji ostanek dobrega in zdravega v mladostni duši, kjer vladata alkohol in nizkost, tam se vzgajajo beštije v človeški podobi, tam so gnezda roparjev in morilcev. Zaman so ječe za take, zaman poboljševalnice — jedro je ukoreninjeno in priraslo globoko v duši. Ponajvečkrat pa zaide mladina na kriva pota šele v pubertetni dobi, ker šele tedaj se vzbudijo v njej prirojene zmožnosti. In to je tudi tolažilno, ker je dognano, da s prekinitvijo pubertetne dobe, to je dobe viharnih let, izginejo tudi te, pozno nastopivše moralne perverzности. Zato je treba v teh letih previdnega ravnanja z mladostniki.

Z novim kazenskim zakonom so se ustanovili zavodi za mlajše mladoletnike od 14. do 17. leta in za starejše mladoletnike od 17. do 21. leta. Vprašanje moderne vzgoje je, ali je nuditi takim nesrečnim mladoletnikom vzgojo, se poglobiti v njih notranjost in jih privedi zopet k luči, ali pa jih je s kaznijo, postom in prisilnim delom dovesti do poboljšanja. Vsekakor moramo najprej poseči po prvem, ker kazen je le v najskrajnejšem slučaju na mestu. Zato ne sme biti zavod za mlajše mladoletnike jetnišnica, nego vzgojevalnica v pravem pomenu besede. In vzgojitelji v njej res pravi vzgojitelji, ker le tedaj ima pomen vzeti mladoletnika staršem in mu nuditi v zavodu boljše in temeljitejše vzgoje v kritičnih letih pubertetne dobe.

Z nastopom pubertetne dobe pa so večkrat v zvezi tako zvane »mladostne duševne blodnje« — *Dementia praecox* imenovane in to posebno v dobi od 15. pa do 25. leta. Včasih se pa *Dementia praecox* pojavlja tudi v otroški dobi in prištevamo po navadi take otroke k imbecilom, debilom ali idiotom. Bleurer pravi v svoji knjigi »*Dementia praecox* oder Gruppe der Schizophrenien«, da se ta mladostna bolezen pojavlja v več oblikah, pri vseh pa je karakterističen več ali manj hiter propad duševnega življenja. Ta bolezen ni prirojena, nego je šele pozneje pridobljena.

Najpogostejša bolezen te vrste mladostnih blodenj je tako zvana *Hebephrenia*. Kdo ne pozna tragičnih slučajev, ko prične dobro nadarjen in priden mladoletnik brez znanega vzroka v svoji marljivosti popuščati. Poprej vesel, poln idealov in načrtov postaja ravnodušen, se vdaja lenobi in brezplodni fantaziji. Čuvstveno življenje polagoma otopi. Šola, ki mu je bila prej vse in v kateri je mogoče z odličnim uspehom napredoval, mu postane naenkrat odveč, učni uspehi od dne do dne

pešajo. Zaman so mu opomini, zaman prošnje in grožnje, zapustiti mora šolo, staršem pa vtisne velika skrb za mladim življenjem v čelo globoke gube.

Hebephrenia pa včasih stopa tudi s hitrejšimi posledicami na dan. Kar naenkrat prične tožiti mladoletnik, da je nesrečen, da ga vse sovraži, postaja nemiren, nervozni sunki prešinjajo njegovo telo, preganjajo ga razburljive ideje, se joka, nato takoj smeje, kriči in obenem prosi odpuščanja. Zdi se mu, da je proklet, da je pogubljen in obenem gleda Krista, ki mu odpušča... Včasih pa je posledica takega izbruha tudi samoumor.

Takega reveža prepeljejo v umobolnico, tam še nekaj dni razgraja in blodi, nato se umiri in postane apatičen, mrtev in top za ostali svet. Seveda se ti izbruh ponavljajo. Leta in leta preživijo hebephrenianisti po umobolnicah, začasno ozdravijo in odidejo zopet v svet, kjer se največkrat strastneje vdajo spolnemu uživanju. Hebephrenia z novimi grozotami ponovno nastopi. Večkrat pa ta bolezen s prekinitvijo pubertetne dobe popolnoma izgine brez vsakih posledic in mlado bitje prične zopet novo življenje. Vsekakor pa naj bo skrb staršev in vzgojiteljev, da takih revežev ne zanemarjajo in da jim posvečajo največ pozornosti — nikdar pa ne obupati nad njimi in jih predati usodi.

Opisal sem v kratkem tri najvažnejše in najnevarnejše abnormalne pojave pubertetne dobe, ki pa večkrat obsežejo tudi vso življenjsko pot, posebno, ako se le-ti v zgodnjih letih z neprimernim postopanjem zanemarijo.

Pubertetna doba je v duševnem in v telesnem oziru odločilna za vse življenje. Saj pravi eksperimentalni psiholog Schulze v svoji knjigi »Aus der Werkstatt der experimentellen Psychologie und Pädagogik«, da je z dopolnitvijo pubertetne dobe že ustaljen karakter in že določena višina inteligenci. Ker je prav pubertetna doba zvezana s tolikimi nevarnostmi in je tako odločilnega pomena za nadaljnje življenje, mora moderna doba posvetiti tej življenjski epohi vse svoje zdravilne moči.

Vzgojitelji in učitelji, posebno v srednjih šolah, ki imajo opravka s pubertetno mladino, naj ne bodo le goli predavatelji, nego tudi pedagogi in psihologi, ki bodo razumeli stremljenja in hotenja izročene jim mladine in se vživljali v njih duše. Šele potem bo šola storila svojo nalogo. Večkrat čitamo po časnikih, kako je ta ali oni dijak streljal na svojega profesorja v šoli. Kje je vzrok temu? Iskali ga bomo prvo v mladostnih duševnih zablodah, iskali ga pa bomo tudi tam, kjer je domača in šolska vzgoja krenila na kriva pota. Občutljiva in rahla je duša mladostnika in že itak od blodenj svoje dobe ogrožena večkrat ne dobi odziva v domači hiši, še manj pa v šoli, zato se vrača razočarana v svoj jaz, ter išče maščevanja nad drugim in nad samim seboj.

Če je le mogoče, prihranimo mladini gorje in razočaranje, ki bi ga morala doživeti v teh razvojnih letih, dajmo ji vso svojo pomoč, da bo odšla z zdravim duhom in z zdravim telesom v drugo življenjsko borbo.

Iz šolskega dela

Košnja.

(Koncentracijska delovna enota na višji stopnji.)

Franjo Čiček.

V prostem razrednem razgovoru in prostem spisju »Kaj delamo sedaj« — nanese prilika o košnji. Zato določimo učno snov za prihodnji teden, ko začno povsod kositi, »košnja« kot izhodišče in središče vsemu pouku in vzgoji.

Za domačo ali bolje »opazovalno in izsledstveno« nalogo dobijo učenci p o z i v, da odgovore oziroma poizvedo sledeče: 1. Kdaj začnemo kositi. 2. Priprave za košnja. 3. Lastnosti dobre kose. 4. Tržne cene, kose, kosišča, brusa itd. 5. Kako se klepa kosa. 6. Kaj veš o »Stubier-brzoklepalniku«. 7. Kdo je že poizkušal kositi. 8. Kako je držati koso. 9. H katerim strojem spada kosa. 10. Kje deluje sila, breme, podorišče. 11. Kdaj laže kosiš in zakaj. 12. Kako brusimo. 13. Previdnost pri brušenju. 14. Kako ravnaš z rano. 15. Kosilnica ali stroj za košnja. 16. Kdo jo ima. 17. Kaj veš o njej. 18. Koliko pokosi en kosec dnevno. 19. Plače koscem. 20. Hrana in pijača. 21. Navade in običaji pri košnji. 22. Pregovori o njej. 23. Pesmi o košnji, narodne pravljice itd. 24. Prinesite zadevno literaturo (knjige, časnike, izrezke). 25. Še kaj veš?

Omenim, da se da okvir »košnja« še zelo raztegniti, a ker se bliža šolsko leto že h koncu, ostanemo le pri ožji strnjeni enoti. A tudi iz drugega razloga sem proti: učencu razgrnemo preveč široko delovno okrožje, kjer brez pravega smotra brska in išče ter težko zadene notranjo zvezo. Iste težkoče pa ima tudi učitelj. Zato se mi zdi najprimernejša delovna enota ali življenjska skupina tista, ki ne presega z razmotrivanjem in vglabljanjem vred 14 dni. Tudi iz psihološkega stališča sledi isto, ker se otroci kljub raznim iznajdljivim metodam ne sučejo radi predolgo okoli ene in iste stvari, čeprav segajo daleč levo in desno, kar je z istim v zvezi.

Zato je bolje, ako iz kakšnega zajedniškega delovanja in življenja izluščimo posamezne enote in jih uvrstimo v prihodnje šolsko leto ali pa v turnuse. Primeri takšne zajedniške skupine bi bili: »Košnja«, »Travnik«, »Seno-otava«, »Naša živina« itd.

Zdi se mi pravilneje, ako učitelj sestavi v tem zmislu učne načrte s primernimi opazovalnimi nalogami in pri tem upošteva načela domostalnosti, koncentracije in delovnega pouka, kakor pa, da učenci sami določajo snov. Sicer je pa prav v tem uganka in učiteljeva umetnost, da zna sprožiti misel in zahtevo po »svoji« delovni enoti, ki si jo »želi« za prihodnji teden tako, da jo učenci sami določijo in izvolijo. Na ta način snov ni vsiljena in v učenčevi duši živi zavest (če tako hočemo!), da si jo je sam izbral.

V naših sodobnih razmerah pa smo ustregli obema strujama: »novi« in »stari« šoli. Seve razboritega zagovornika točno določenega urnika še s tem ne bomo pridobili. Lahko pa je tudi temu ustreči, ker koncentracija zažabi vse — niti »en predmet« ne izostane, razen v redkih in izjemnih slučajih, le da se ure mogoče ne vrstijo točno po: računstvo, slovnica, petje itd. — ampak (in tu je vidni razloček »stare« in »nove« šole!) po potrebi in priliki. Če pa se že hočemo držati urnika, mora biti snov zajeta za vse predmete v tem času iz ene skupine ali enote (bistvo koncentracije).

Vrnimo se sedaj k enoti »košnja«. Nikakor ne moremo zahtevati, da bi vsi učenci zapisovali in odgovorili preko nedelje na gornja vprašanja in točke. Delo se lahko razdeli (načelo: Delitev dela). Tudi ni v duhu delovne šole, ako bi

učitelj točke narekoval ali celo pisal na tablo. Učenci naj sodelujejo in tudi sami stavijo točke. To jih zelo veseli. Tako se skupno določi domača naloga (načelo samodelavnosti: Učenec si je sam naložil domačo nalogo!). Zelo jih veseli, ako tudi učitelj obljubi, da bo kaj prispeval, ali prevzel kakšno delo, n. pr. da bo naprosil in izposloval ogled kosilnice v graščini ali celo, da bodo z njo kosili itd.

V delovnih zvezkih si zabeležimo to enoto pod skupnim naslovom »Košnja« in prihodnji ponedeljek začnemo. »Izvoljeni« predsednik vodi prosti razgovor:

1. Kdaj začnemo kositi? . . . ko dozori trava, ko olesene stebela, ko poje kosec, o Vidovem (15. junija) o Antonovem (13. junija), ko nam zmanjka krme itd. Nato vzamemo Mohorsko »Travništvo« (razredna čitalnica!) in skupno prečitamo strani 245 in 246. Iz tega napravimo izvleček in napišemo v zvezek: Pri pridelovanju suhe krme je najboljši čas košnje, ko so detelje in trave v cvetju, posebno pasja trava in travniška bilnica (travi pokažem in ju skiciramo v delovne zvezke).

2. Priprave za košnjo (opazovalne točke se sedaj združujejo po medsebojni zvezi). Kosišče ali ratišče. Kdo ga dela? Iz kakšnega lesa? Napravite model kosišča (ročno delo). Opis: glava, kljuka, recelj, rep. Cena: 20 Din. Kosa: znamke »Turška«, »Pohorka«, »Koža-rosa« itd. Kje in kako jih izdelujejo? Tovarne kos (Št. Lovrenc na Pohorju) Jeklo. Opis: peta (uho), hrbet, rezilo, konica, ključ ali kosir (grivna). Naročila kos (poslovno spisje). Kaj pripoveduje kosa (prosto spisje). Cena: 30 do 40 Din. (Primerjatev cen v »Kmetovalcu«). Prav tako brusni kamen: brus, osla, vodir, oselnik, šapur. Z različnimi brusi brusimo nože, kose. Dober brus, dobra kosa. Zvenk (kosa »poje« nizko, visoko), trdota, firma, cena. Ključ (vijak!), klepalnik ali klepi, klepec, babica, korel stolec). Risanje, skiciranje, ročno delo. Kako brusimo (kose, srpe, nože, britve). Kje in kako se lahko urežеш? Kje in kdaj še? Previdnost pri brušenju in košnji. Negovanje rane: očistiti (lizolna raztopina), razkužila, snažna krpica, obveza v sili (kos srajce). Prerez žile, ustavitvev krvi, preveza, podveza itd. Kosec ob nevihti: blisk, elektrika, elektrovodi; kako ravnati s koso, kje in kako vedriti. Prva pomoč z navidneznimi ponesrečenci in ranjenci. Strupene kače: previdnost in negovanje pičenega. Kako klepamo? Poizkusi. »Stubier-brzoklepalnik«. Ker ga tukaj še nihče nima, ga pogovorimo in pregledamo le po sliki v »Kmetovalcu« i. dr. Inserati: pomen, reklama. Napravi poljuben inserat (poslovno spisje), cene, pcpust, velikost, inserati v časnikih; računi. Dvomljivi inserati (goljufija, inozemske tvrdke in trgovci!). »Svoji — k svojim«. Poizkusi s košnjo, kako držati koso, drža telesa, sila — mišičevje, breme — kosa, trava (vzvodi). Vzroki lažje kositve: drža, kakovost kose, klepi, brusa, kako je kosa nasajena na ratišču, mokra in suha trava, vrsta trav, krtine, kamenje itd. Enostransko delovanje telesa. Pomen telovadbe. Mišičevje, ki pri košnji največ deluje. Proste vaje s palicami, ki posnemajo košnjo vsestransko. Enakomerno in vsestransko gibanje mišic. Stroj za košnjo ali kosilnica: ogled, mehanizem, sestava, razstava, cena, košnja s konji, stroški, hitrost, ravna tla, dobiček (hitrost in solidnost dela: čas je zlato.). Pomen občinskih kosilnic (vzgoja skupnosti, socialni čut, združništvo), Kmetijska družba, razstave na velesejmih, naročilo, plačilni pogoji, stroški: družbeni računi, razdelitev dobička ali izgube, obrestovanje vložene kapitala itd.

3. Kosci. Koliko pokosi povprečno en kosec na dan. Vzroki manj uspešne košnje: kakovost tal, vročina, suha in olesenela trava, slaba kosa, nepravilno klepanje, okorno kosišče, nevajen, bolan, slab ali len kosec itd. Plače koscem: a) brez hrane »pri deri«: 30 Din; b) dvakrat južina in 25 Din; c) celodnevna

hrana in 20 Din. Zasluzek v računih: Kaj si lahko nabavi; varčevanje, hranilne vloge na odpoved in brez nje. Kako raste kapital v letih (obrestnoobrestni računi). Hrana in pijača: žganjci, kisló zelje, kava, mleko, kruh, slanina, juha, močnik, sirovi štruklji itd. (redilnost, zdrava hrana, nasladila), kuhanje, posebno za deklice »Kako pomagám kuhati«. Isto tako kruh: moka, testo, peka. Pijača: žganje, jabolčnik, vino in pivo. Koliko, cena, vrednost škoda ali korist? Alkohol in njegov vpliv na človeka: gmotno, telesno, duševno. Alkohol daje koscu moč? Goljufanje samega sebe. Malinovec, brezalkoholni sok, limonada, mleko, posebno kisló itd. Redilne snovi v teh pijačah, primerjatev glede redilnosti: alkoholne in brezalkoholne pijače. Isto o cenah in posledicah. Nekulturna in grda razvada: pijančevanje ob košnji. — Enostavni in sestavljeni sklepni računi: stroški košnje, vrednost, količina in kakovost sena, rentabilnost gnojenja in namakanja, sklepaj na vaš travnik: a) prav dober travnik da 60—90 q na 1 ha; b) dober 40—60 q, srednji 30—40 q in slab 20—30 q. Cene senu sedaj, spomladi in v jeseni lanskega leta. Primerjatev. Košnja koscev in kosilnic v računu. Vpliv raznega vremena na čas košnje: barometer, Pohorje, smer vetra itd. (se primerno veže s prvo točko).

4. Naš narod ob košnji. Preden začnejo kosci kositi, vzklíknejo (krog Maribora): »Križ božji!« in naredo s koso po zraku podobo križa. Ponekod se pokrižajo. Pojo in vriskajo (Je pa davi slanica pala...). Tista, ki jim prinese zajtrk na travnik, mora dati vsem koscem »pušeljce« iz vrtnih rož, klinčkov in rožmarina. Pojo: »Mička zajtrk nese, meni nič ne reče. Jaz pa le počasi jo režem in kosim...«. Prišel bo sveti Vid, črešnje zorijo. Fantje na travnikih rožce kosijo. Vsaki ima kosò, si jo nabrusil bo. Zjutraj, ko sine svit, gredo kositi...« »...Že drobne ptičice pojo, zapojmo tudi mi, Bogu naj čast in hvala bo, kateri nas živi. No, Miha, ti zaspani tič, ne slišiš danes nič? Fantiči vstanimo, tri slišal sem bit; vodirje nalijmo in pojdmó kositi! — Poglej, naš sosed že kosi, prav jasno nebo je. Zaspanci, da vas sram kar ni, le brž vzdignite se! Moj Jurka, oj ti veli ptič, ne poješ danes nič? Le koso zdaj v roke in hitro za njoj, ledine so šroke, bo likof nocoj! — Matevž najgorši koscec je, res para njemu ni. Glej kak jo salabolsko žge, čuj, koso, kak zviži. On dela kakor turški meč, le smuk — jo maha preč. Le Bóga zahvali za tol'ko moči, glej — vsi smo se gnali, a spredaj si ti. — Nekateri 'ma dost' moči, pa ostrit prav ne zna. Kosičča prav naravnal ni, zato mu malo zda. Tomaž, pobrusi le kosò, da prav zapela bo. Potem pa spet reži prav gladko naprej, junaku se košnja ustavljať ne sme. — Krtin in kamenja ogni se, da kose ne skrhaš. Prav hladna rosa danes je, jel' Grega, moj pajdaš? Tam gospodarja zdaj poglej, le brž naprej, naprej! Rad jesti in piti obilo nam da, saj smo pokosili skor' vsaki za dva. — Fantiči, danes pridni ste, ne bil bi ne verjel. Iz čutare napijte se, da vsaki bo zapel. Ti, Blaže, dobro 'maš, zasukati jo znaš. Oj z grlom premorem deklíčev devet, in skrhamo koso nabrusil bom spet. — Pomahali zdaj travo smo, pred solncem kose skrivj! Da jih oškod'vala ne bo, z vodirjev vodo zlij! No, Grega, kar ne bodi tak, ne bodi meglenjak! Ostrila poberi in pridi pod hrast, veselo zaukaj vsem koscem na čast. — Juhe, juhe! skončali smo, dobili vinca pit. Potica se prilegla bo, jo čemo zdaj drobit. Glej, mati nam za likof da — plečeta dva, glej dva! Njej zdravje napijmo: Bog živi nas vse, ki daje nam roso in lepo vremè! — Mladeniči ne pozab'te vi, da nosi smrt kosò. Pokosili smo rože mi, smrt nas kosila bo. Le glejmo, da nas ne vloví — brez božje milosti. Tak' shranil po smrti kot žlahtno seno, bo Oče nebeški nas v sveto nebo...« — Oni je v časti, ki »naprej« kosi, zadnji je novinec. Za narodnimi kujejo učenci svoje. Primer ene: »Koscec travico kosi, za njim je mnogo že leži. Čuj, kos mu poje, zvrğoli, da koso laže zavihti. Je travica pokošena in tudi že raztrošena. Je koscec zdaj utrjen, počitka si želi... (Fras O.) Nato pridejo na vrsto predvsem Stritarjeve in druge umetne pesmi.

Prinešena literatura obsega v glavnem: Turkovo »Travništvo«, številke »Kmetovalca«, Stritarjeve (Mohorske) knjige itd. Iz Reymontovega romana (Nobelova nagrada!) »Kmetje« čitamo odlomek o košnji v 3. knjigi »Pomlad«, str. 344—352. Zgodovina: Kmetiški uporniki s cepci in kosami. Kmetiški upori na Dravskem polju v 16. in 17. stol. Kosa simbol smrti. — Pregovori: Kako se koscu streže, tako mu kosa reže. Če kosec trpi žejo, se skrije rad za mejo. Če kosec travo za sabo pusti, pride smrt in jo pokosi. Mož začne kositi, baba za dež prositi. Kmet začne kositi, Bog pa rositi. Stoječa voda se usmradi, rjava kosa ne kosi itd. Narodna pravljica o bratu, ki je našel ljudi, da so travo pipali. Pa jim je pokazal in prodal koso itd.

Jezikovni pouk: Besedni zaklad, tvorba vseh vrst stavkov, razširitev prostih v zložene in narobe; priredje, podredje: kosa, kositi, kosast, — po, pre, od, na-kositi. Kosišče itd. Klepi, klepalnik, klepec, kosarnica, kosar (Kosar!), klepati- s, po, — na, za, pod, iz-klepati. Brusiti — na, od, za, ob-brusiti itd. Opis kose, kosišča in dr. Prosti in zloženi stavek v pregovorih, tvorba premih in odvisnih govorov itd.

Takšnim in enakim enotam je težko določiti v naprej rok, ker se snov razvija sproti. Marsikaj nam pride na misel šele pri obravnavi. Zato tudi ne more biti nobenih šablon, ker se razvija vse individualno. Vsekakor pa ne sega snov preko dveh tednov, ako se ne spuščamo v vsako podrobnost in ako upoštevamo načelo: Čas je zlato in — paragraf v učni snovi.

Nekaj poskusov.

Kriha.

Skoraj vsem našim šolam manjka učnih pripomočkov, zlasti na polju fizike. Tarnamo in zdihujemo nad tem dejstvom, zabavljamo nad skopostjo krajevnih šolskih odborov, in to je navadno vse naše delo, s katerim skušamo odpraviti ta nedostatek. Pa imamo toliko sredstev in toliko načinov, s katerimi lahko dostikrat nadomestimo drag kupljen aparat. Vzemimo n. pr. le preprosto, seveda popolnoma prazno vojaško patrono in oglejmo si, kaj vse lahko poskusimo in produciramo v njej.

1. Dokažemo elastično moč stisnjene vodne pare. V patrono vlijemo nekaj kapljic vode in jo zamašimo z zamaškom iz plutovine. Zakurimo spodaj in zamašek bo z veliko silo zletel iz patrone.

2. Zračni tlak. V patrono vlijemo nekoliko vode. Spodaj zakurimo. Ko vhaja vodna para, zapremo patrono z zamaškom in surovega krompirja ali iz plutovine. Takoj nato vtaknemo dno patrone v mrzlo vodo. Para se stisne in zračni tlak potisne zamašek na dno patrone.

3. Voda je slab prevodnik toplote. Patrono napolnimo do tri četrtine z vodo. Držimo jo spodaj in jo segrevamo v sredini. Vodna para uhaja, voda vre, v roki pa ne čutimo toplote.

4. Kako delamo oglje. V patrono damo dve ali tri vžigalice (brez žvepla in fosforja). Zapremo jo z zamaškom, v katerega smo zvrtili majhno luknjico. Spodaj zakurimo. Iz patrone uhaja plin, ki ga lahko vžgemo. Čez nekaj minut plamen ugasne, plina ni več. Odprimo potrono. Lesene vžigalice so se spremenile v oglje.

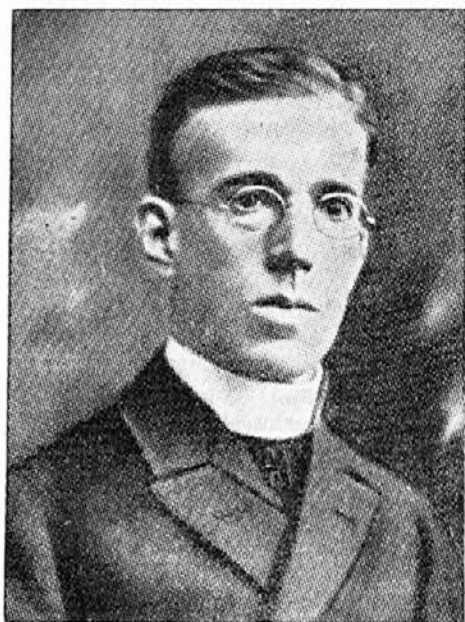
5. Tvorimo svetilni plin. V patroni nadomestimo les z majhnimi koščki premoga. Zaprimo kot zgoraj in segrevajmo. Približajmo gorečo vžigalico. Plin gori, v patroni pa ostane koks.

Te poskuse izvršujejo lahko tudi otroci sami.

Književnost

Duhovni svetnik Anton Čadež — šestdesetletnik.

Med najbolj skrbne delavce na našem vzgojnem polju prištevamo veroučitelja in duhovnega svetnika g. Antona Čadeža. Njegov glavni predmet je katehetika in v tem področju je plodonosno obogatil slovensko krščansko pedagoško literaturo. V izrednem delu ga najdemo tam pri mladini, kjer najbolj veljajo besede »Pustite malim k meni priti«. Pot za take male je pripravil v mnogoterih

spisih in kot voditelj katehetskega gibanja. Za osnovne šole je sestavil »Podrobni učni načrt za poučevanje veronauka na ljudskih šolah«. Skupno z g. dr. G. Pečjakom je napisal »Krščanski nauk za prvence« in »Navodilo katehetom« o uporabi te knjige. Prevezel je uredništvo »Vestnika Dejanja sv. Detinstva«. Med vojno je bil dve leti urednik »Domoljuba«. 10 let je bil urednik »Slovenskega Učitelja«, še vedno pa pošilja uredništvu našega lista razna poročila o šolstvu v drugih krajih. Sicer je pisal vzgojne in druge stvari v »Slovenca« in »Bogoljuba«. Dobro znani sta dve njegovi knjigi »Svetilnik na morju življenja« in »Most skozi življenje«. Mnogo

pa je g. Čadež zaposlen kot tajnik in blagajnik pri razvoju katoliškega tiska v »Katoliškem tiskovnem društvu«. Za vse zasluge mu uredništvo »Slovenskega Učitelja« iskreno čestita.

Vodnik po ljubljanskih pokopališčih. Sestavil Mariko Bajuk. Cena 8 Din. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Knjižico je sestavil srednješolski profesor s posebnim ozirom na šolsko mladino. Vsem v »Vodniku« omenjenim možem so prideljani najvažnejši podatki, tako da bo celo v šoli dober pripomoček pri učenju slovenske literature. Podatki so kritično sestavljeni in popravljajo na več mestih one na spomenikih in v Slovenskem biografskem leksikonu. Z »Vodnikom« bo mogla mladina dobiti vpogled v veliko število onih vlezaslužnih mož, ki so gradili in pripravljali naš narodni prerod na prosvetnem, umetniškem, gospodarskem in političnem polju. »Vodnik« bo opozoril še posebno na kulturo pokopališč, ki je izredno važnega vzgojnega pomena. »Vodnik« bo zlasti prav prišel šolskim izletnikom vseh šol, ki bodo prihajali v Ljubljano na izlete in ekskurzije. Kaj more mladina lepšega storiti, kakor če obiše grobove zaslužnih mož in se ob spominu na njih požrtvovalno delo napije njihovega duha in se navduši tudi sama za njihove vzore! »Vodnik« pa ni sestavljen samo za šolsko mladino, temveč bo posegel po njem vsakdo, ki se zanima za slovensko kulturno zgodovino. V »Vodniku« so tudi načrti, ki olajšajo iskanje grobov.

Duševna rast otroka in mladostnika. Spisal dr. K. Ozvald.

V pripisku, na str. 128 te knjige, ki nam jo je med drugimi publikacijami za l. 1930. podarila S. Š. M., pravi pisatelj sam takole: »Knjiga Duševna rast otroka in mladostnika torej skuša, lahko bi rekel, biti nekakšna zgodovina človeške, občeečloveške duše tam do 20. življenjskega leta. To se pravi, rada bi ti pomagala, ako in kadar ti je do tega, da gledaš otroka in mladostnika z razvojnega motrišča, to je v njegovem duševnem nastajanju. Nič več, pa tudi nič manj!«

Iz teh besed jasno zveni, komu je knjiga namenjena. Ne samo učitelštvu, marveč in to v veliki meri — tudi roditeljem. Če bodi naše stoletje v resnici stoletje otroka, potem ni dovolj, da odpravljamo palico, vpejavamo novo šolo in gradimo igrišča in domove, marveč vedeti moramo, ali je naše početje utemeljeno v otrokovi duševnosti starih, a vendar večno novih, modernih in ako ji odgovarja. Le tedaj bomo vzgojitelji delali vzporedno z otrokovo dušo, z njenim hotenjem, šele tedaj bomo dosegli, da se bo tudi mladina še dala voditi po načelih.

Če primerjam »Duševno rast« s prejšnjo l. 1927. izišlo »Kulturno pedagoško«, smem skoraj reči, da ima ona svojo veliko vrednost bolj v teoretični, ta pa bolj v praktični utemeljenosti. To hoče najbrž povedati tudi g. pisatelj sam, ko na str. 7 pravi: »Nastala je knjiga iz življenja — za življenje.«

Ko se v čitanju prekoplješ preko uvodnih sestavkov do »Duševnega obraza prvih otroških let«, se ti zdi, kakor da bi začel čitati lepo povest. Od 17. do zadnje strani te prav prrsrčno zabava otroška govorica, ki poživlja teoretsko a ne pretežno podano snov. Kdor pozna otroka, bo vedel, da izvirajo besede, ki jih M. govori, iz njegove duševnosti in dokazujejo to, kar knjiga baš dokazati hoče.

Še posebej zanimivi so citati iz Cankarja in Milčinskega. Pri nekaterih se prav iz srca nasmeješ, dasi jih poznaš že od prej, to pa zaradi tega, ker spoznaš duševno razpoloženje posameznih pisateljev. Nekaterim se zdi smešno in nepotrebno »živeti od citatov«. Moje mnenje je, da pisatelji pač pišejo zato, da drugi čitajo, čitajo naj pa tudi po duhu, ne samo po besedah!

Jasno je, da je avtor s pričujočo knjigo zamašil občutno vrzel v naši tako borni vzgojni književnosti. Zdi se mi pa, da je z njo nastala nova vrzel, kajti potrebni smo, da čim več slišimo in zvemo o dozorevalojih letih, »o letih nerodnih«, ki vodijo navzgor ali pa tudi navzdol.

Zato sem s pravim veseljem vzel na znanje vest, da nam S. Š. M. menda že za letošnji božič med svojimi publikacijami pokloni knjigo, ki bo izpod peresa že znanega nam prof. dr. Jeraja obravnavala dozorevalojča leta.

Te vrste knjige so najboljše prijateljice učiteljstva in želim, da bi jih tovarštvo čitalo tako s pravim razumevanjem in delu odgovarjajočim užitek. Pero Horn.

Rene Bazin: Iz vse svoje duše. Roman. Poslovenil Niko Kuret. Ljudska knjižnica 34. zv. V Ljubljani 1930. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 222. Cena 28 Din, v platno vezani knjigi 40 Din.

Bazin, ta znameniti francoski pisatelj, član akademije, je tudi nam Slovincem že dobro znan po svojem romanu »Gruda umira«, ki ga je izdala med vojno Leonova družba. Vsak se bo gotovo razveselil nadaljnje njegovega prevoda, zlasti pa še tega. Socialnih romanov nimamo Slovenci doslej skoraj nobenih, ne v izvorniku in ne v prevodih, zato nam bo ta še prav posebno dobrodošel, saj je današnjemu zmaterializiranemu rodu nežna in prepričevalna beseda tega velikega francoskega katoličana potrebna kot vsakdanji kruh. Pisatelj nam piše v tem romanu življensko pot revne proletarke, modistke Henriette, ki se po trdih in trpkih življenskih izkušnjah odreče ljubezni in posveti »Iz vse svoje duše« redovniškemu življenju ter lajšanju telesne in duševne

bede vseh ponižanih, razžaljenih, zapuščenih in izgubljenih. V njeni družbi pa srečamo še celo vrsto drugih tipov današnje družbe in dobe: brezčutnega tovarnarja Lemaireja, starega doslužnega vojaka in delavca, poštenjaka Madiota, njegovega nečaka Antonica, ki je zašel že zgodaj v materialistično družbo, izgubljeno Marijo, ki ni nikoli poznala toplote prave rodbinske vzgoje, zdrave preproste podeželske Lontrelove rodbine itd. Iz vsega romana veje dih najfinejše nežnosti in globoke prepričevalnosti, pri tem se pa razvija zgodba s tako zanimivostjo in napetostjo, da človek romana ne odloži, preden ni dosegel zadnje strani. Trdi prevod je gladek. Posebno pa opozarjamo nanj še naše delavstvo.

Orožen: Učbenik ruskega jezika. V bogati zbirki žepnih slovarjev in učbenikov, ki jih izdaja Jugoslovanska knjigarna — za to velekorisno in velevažno delo zasluži založba vso hvalo in priznanje — je pravkar izšel omenjeni Učbenik, ki ga je sestavil prof. J. Orožen.

Od nekdanj je bilo pri nas zanimanje za ruski jezik živahno — saj je Aškerc spesnil celo himno »Ruski jezik« (ki je natisnjena obenem z ruskim prevodom D. Veržuna v »Učbeniku«) — in zlasti po vojni se je krog ljubiteljev ruskega jezika stalno širil in večal. Koliko je Slovencev, ki so živeli med Rusi! In koliko je Rusov, ki so živeli in še danes žive med nami — ki ostanejo tu pri nas bog ve kako dolgo, morda za zmerom, eno z nami... Nastala je pri nas nenavadna domačnost do ruskega jezika in veliko je število takih, ki se ga »ploh nikdar niso sistematično učili, a ga za silo poznajo in govore.

Tem bo gotovo Orožnov »Učbenik« najbolj dobrodošel. Svoje znanje si bodo izpopolnili in utrdili, kajti »Učbenik« vsebuje v kratkem in jasnem pogledu vse važne slovnične, slogovne in druge podatke, ki so potrebni, da umeš z jezikom pravilno ravnati. Način, po katerem je Orožnov »Učbenik« sestavljen, je zelo prikladen, kajti brez mnoge teoretiziranja zagradi avtor čim bolj praktično mogoče, skuša biti kratkočasen in je »Učbenik« pri vsem tem tako spretno sestavljen, vprav za slovenskega učenca ruskega jezika preračunan, da bi si boljše izvršbe tega dela ne mogli želeli.

S pridom bomo segli po tej knjižici premmogi, ki so jo že dolgo pogrešali; vsi tisti, ki so pri neštetih prilikah rekli: »Ruščino se moram dodobra naučiti.« Knjižica bo pa gotovo vzpodbujala še marsikaterega drugega, da se posveti temu velikemu slovanskemu jeziku, ki nam je tako bližnji in čigar čar je nepopisen, kakor je nepopisna — ne toliko praktična, kot duševna vrednost njegova za vsakogar, ki se čuti Slovan.

Brackel: Cirkuški otrok. Roman. - Ljudska knjižnica, 35. zvezek. V Ljubljani,

1929. Založila Jugoslov. knjigarna. Str. 228. Cena vezani knjigi 42 Din, broš. 28 Din.

Romantične zgodbe pri modernih kritikih sicer niso več v posebni milosti, toda bero jih široke plasti ljudstva, zlasti pa še ženske vendarle najraje. To nam izpričujejo tudi poročila vseh javnih knjižnic. Temu se tudi ne moremo čuditi, kajti romantika, zgrajena na čustveno življenje, je bila, je in menda še bo potrebna človeškemu srcu vedno. In taka izrazita romantična zgodba je tudi navedeni na novejši roman naše popularne »Ljudske knjižnice«. Mladi grofič, Kurt Degenthal se seznaní še kot nedorasel deček slučajno z Noro Karsten, hčerko cirkuškega podjetnika. Pozneje se posveti Kurt svojim študijam, Nora je bila pa zgledno vzgojena v nekem belgijskem samostanu. Čez več let se zopet snideta in se zaljubita drug v drugega. Kurtova mati, ponosna plemkinja, se ostro upre nameravani zvezi in tudi Norin oče je prepričan, da je ta ljubezen brez izgledov. Ker pa mlada zaljubljenca vztrajata, jima dovolijo starši dveletni rok za premislek, v upanju, da bo plamen ugasnil med tem sam od sebe. Glavna zahteva Kurta in njegove matere je bila, da se Nora ne udeležuje cirkuškega življenja. Toda Karsten zaide v denarne težavo, podjetje je zavisno od Norinih jahalnih spretnosti in tedaj se ona žrtvuje za svojega očeta. Čeprav ljubezen mladih src ni ugasnila, temveč prestala celo najhujše izkušnje, različna nesporazumljenja, vendarle prepričijo zvezo in Nora umrie kot predstojnica nekega ženskega misijonističnega v Ameriki. Po je kratka vsebina napetejšega romana, ki ga prepletajo burni notranji in zunanji doživljaji, zaradi česar ga tudi nihče ne bo položil iz rok, dokler ni prebral zadnje strani. Zlasti dobrodošel bo ljudskim knjižnicam. Prevod je gladek.

S. Ljubunčič: **Metodika računske obuke u školi rada.** Teorija i praksa u osnovnim, građanskim i nižim sred. školama. Zagreb 1929, cena 15 Din.

Prišel je čas, ko izide tudi pri nas kaka modernejša metodična knjiga. Po poti se je zopet oglasil znani pedagoški delavec S. Ljubunčič in sicer z metodiko računskega pouka. Pred leti se je še sam udeleževal in preizkušal razna načela v razredu, zato je njegovo delo več ali manj plod lastne prakse. V svojem delu zagovarja vse ono, kar je izvedljivo tudi v naših skromnih razmerah.

V štirih poglavjih razvija pisatelj teoretično in praktično stran računskega pouka v smislu delovne šole. Pri določanju cilja računskemu pouku se močno upema s smotri dunajskih učnih načrtov v imenovani stroki. Zanimive so tudi načelne pisateljeve opazke dosedanji metodi in praksi v računskem pouku po naših šolah, podkrepljene semtertja z dokazini temeljitvami iz naših računnic in drugih metodičnih knjig novejšega datuma. Po tej kritiki razvija ne-

kaj važnejših metodičnih načel (načelo zornosti, psihološko načelo, ručni rad, formalni stopnjevi) modernega računskega pouka, na koncu pa podaja nekaj praktičnih primerov za delo na raznih stopnjah in tipih šol, vendar ne v obliki zopernih učnih slik, ki smo jih vajeni iz preteklosti in šol. Primeri so samo skicirani za čim individualnejšo uporabo v delovnem smislu, žal niso vsi najbolj srečno izbrani.

M. Belec, **Skrita sreča.** Povesti. Samozaložba, 1929. Tiskarna Blanke. Ptuj. Str. 111.

Ta knjiga je zbirka različnih povesti — ljudskega pisatelja. Čez dan dela na polju med težaki, zvečer pa se ukvarja s peresom. Sam pravi v predgovoru: *Zakaj bi zakopal talente, ki mi jih je Bog podelil?* Imenovani avtor spada med tiste ljudi, ki imajo razvito fantazijo, pripovedni čut in ki obvladajo jezik. Pišejo sebi in drugim v zabavo...

Razumljivo je, da so Belčeve povesti daleč od umetnosti, vendar so narodu priljubljene kot lahko in zabavno čtivo. V poskus sem prečital nekaj poglavij v razredu in učenci so me poslušali z zanimanjem, da sem se kar čudil! Vse povesti in povestice niso izvirne, v nekaterih je mnogo narodnega blaga in staer dedščine od vseh vetrov.

Podrobne analize delo ni vredno. Napisano je bilo v dobri volji in tako, kakor je narekovalo srce. Čez dan z motiko, na večer s peresom! Da, tega ne zmore vsakdo! Samo — ljudski pisatelj!... — rj. —

O zahtevah moderne izobrazbe. Spisal dr. Stanko Gogala. Poseben odtis iz znanstvene revije Leonove družbe v Ljubljani »Čas«. — Razprava ima naslednja poglavja: Predmetno-teoretična analiza izobrazbe, Normativno-psihološka analiza izobrazbe, Posamezni moderni izobrazbeni problemi, Normativnost izobrazbene asimilacije. Posamezna poglavja kažejo oddelke: Izobrazba in inteligenca, Direktno spoznanje izobrazbe, Izobrazba in doživljanje, Vmesni izobrazbeni akti, Materialna in formalna izobrazba, O modernosti i. dr. Spis podava zajemljive definicije in probleme o izobrazbi, zato ga priporočamo šolam v naročitev.

Školska gimnazija v Št. Vidu nad Ljubljano. Izvestje o šol. letu 1929/30. Izdalo ravnateljstvo. Šolska poročila obsegajo: Učiteljski zbor, Šolski letopis, Učbenike, Pismene naloge, Predelano berivo, Prosta predavanja, Vzajemno delovanje doma in šole, Učila, Poročilo o zdravstvenem stanju, Klasifikacija učencev, Izpiti, Statistika učencev.

»Vrtec«, list za mladino, ima v št. 9. sledečo vsebino: Janko Samec, Otrokova večerna pesem. — Janko Samec, Marija z Barbane. — Silvin Sardenko, Kraljeva družina (Pesmi). — Lea Fatur, Od bojne sekire do orala. — Angelar Zdenčan, Ave Marija (Pesem). — Brata Grimm - France Bevč, Čudoviti godec. — Milica S., Pravljičica o

dečku in sreči. — Mali umetnik. — Pouk in zabava. — Priloga »Angelček« pa ima: L.-F., Pisma. — Ciril Podržaj, Kraška reka. — Gregor Mali, Najlepša (Dramatičen prizor). — Matko Krevh, Zgubljena cokla. — Gustav Strniša, Nepovabljeni gost (Pesem). — Fr. Rojec, Srečna ptička (Pesem). — Grožnje. — Bogomil, Ljubi Marijini otroci! — Uganke, skrivalice in drugo. — Rešitve v 8. številki. — »Vrtec« s prilogo »Angelček« stane na leto 22 Din, »Angelček« sam 8 Din.

Kres. List za fante. Številka 1., letnik I., ima naslednjo vsebino: Naš fantovski kres (pesem). — Dr. Gregorij Rožman, Mladina v katoliški akciji. — Fr. Jaklič, Janez z Visokega (povest). — P. Hugo Bren, O. F. M., Kolumbovi vitezi. — Lojze Golobič, Ljubzen (črtica). — P. Krizostom, Da pota nas naša ne stro (pesem). — Dr. Ant. Breclj, Sport in zdravje. — MDCCCXCIII, Mladi narodni gospodar. — Zapiski. — k, O požlahtnjevanju sadnega drevja. — Joža, Zimsko pismo z Gorenjske. — Huda fantovščina. — Lenivec ali garač. — Drobiz. — Nove knjige. — »Kres« izdaja konzorcij. Celoletno stane 25 Din. Uredništvo in uprava »Kresa« je v Ljubljani, Ljudski dom.

Jubilejni zbornik katoliškega društva rokodelskih pomočnikov ob 75 letnici v Ljubljani. Ta lep opremljeni zbornik pojasnjuje velik socialen pomen društev rokodelskih pomočnikov. Prav točno so zbrani podatki o graditeljih, podjetnikih in delavcih na tem polju. Pomniti je posebno, da je društvo skrbelo za umetniško vzgojo in srčno izobrazbo, imelo je svoj pevski zbor in v n'jem odlične operne pevce. Društvo je med prvimi gojilo dramatično umetnost in bilo prva dramatična šola za gledališki naraščaj. Delo rok je dalo začetek vse naše prosvete.

Knjižnica Mladinske Maticе. Izdala in založila Mladinska Matica, poverjenstvo UJU v Ljubljani. — Tretjič je že obdarila Mladinska Matica svoje člane, šolske otroke, s štirimi izbranimi mladinskimi knjižnicami. Knjižnica je razdeljena tako, da prinaša izvirno povest ali zgodnico, prevod, zgodovinsko ali zemljepisno delo in nekaj »koledar«, v katerem so poleg povesti, pesmic, ugank tudi najvažnejši izumi in statistika članov. Letošnji dar za šolske počitnice obsega: »Kresnice« kot 8. zvezek in III. letnik. »Kresnice«, katere je uredil Vilko Mazi, so razdeljene na tri dele. V prvem delu so kratki sestavki povesti, pravljice, pesmice, spisi iz zemljepisa in prirodopisa.

Drugi del obsega novosti in posebnosti naše države in tujih del ter razne druge zanimivosti. Ta del ima naslov »Doma in po svetu«. V tretjem delu »Za um in pogum« opisuje kratke zanimive razpravice, seznanja z raznimi merami, prinaša nauke in razna vprašanja ter dodaja statistiko članov Mladinske Maticе. — Druga knjiga (9. zvezek) obsega Radivoja Reharja pravljčno povest iz življenja cvetlic »Vijolica Vera«, v kateri opisuje doživljaj začarani deklice Vere in življenje cvetlic ter živali. — Franc Erjavec je napisal kot 10. zvezek pregled življenja našega ljudstva pod naslovom »Pod grajskim jarmom«. Knjižica bo dobro služila za razumevanje domače zgodovine našega kmetškega naroda v dobi tlačanstva. Kot poslednjo knjižico (11. zvezek) je priredil Julij Slapšak nekaj Grimmovih pravljic, katere bodo z Gasparijevimi ilustracijami gotovo napravile mnogo veselja otrokom. — Vse štiri knjižice so dobro izbrane, ker se ozirajo na razne razvojne stopnje otroka. Za otroško književnost je zlasti težko izbrati take stvari, da ne žalijo estetskega čuta, da so pa pisane otroškemu duhu primerno in da poudarjajo etično stran ter tako vzgojno vplivajo na mlada otroška srca. In to se je z letošnjimi knjižnicami posrečilo Mladinski Matici, ki si je nadel res častno nalogo, da obogati našo revno mladinsko literaturo. Mislim, da skoraj ni šole, ki ne bi bila naročena na te knjige, ki spadajo v vse šolske knjižnice. Posebne hvale vredno je, da je jezik v vseh knjižicah prav dober in da so se pisatelji izogibali raznih nepotrebnih in težko umljivih izrazov, zlasti pa tujk. Knjižice so pa tudi poceni, saj stanejo vse štiri le 10 Din. R. Wagner.

Rdeči križ, čemu je in kako deluje. Ob prvi desetletnici ljublianskega oblastnega odbora Rdečega križa. Sestavil Jos. Wester. Cena 2 Din. Knjižica poučuje širšo javnost, o pomenu in delovanju Rdečega križa. Ta organizacija namreč ni potrebna le v vojni dobi, temveč ima še posebno važne naloge v mirovnem času. Rdeči križ vrši človekoljubno delo v korist vsem, ki so v nesreči in bedi potrebni moralne, zdravstvene in gmotne podpore. Samostojno in s sodelovanjem oblasti in drugih ustanov sodeluje v borbi proti nalezljivim boleznim, deluje s poukom v higieni, prirreja samaritanske tečaje in izkazuje prvo pomoč pri velikih elementarnih nesrečah itd. Knjižica kaže prepričevalno, kako je potrebno, da se Rdeči križ v pomoč bližnjemu vsesplošno razširi.

Razno

Države, ki imajo do 2 milijona prebivalcev: a) v Evropi: Albanija (1.300.000 p.), San Marino (10.000), Luksemburg (262.000), Lichtenstein (11.000), Gdansk (pod nadzorstvom Zveze narodov, 360.000), Islandija

(100.000), Litva (2.000.000), Latvija (1.800.000), Estonska (1.109.000), Andorra (5000). — b) V Ameriki: Ecuador (2.000.000 p.), Uruguay (1.500.000), Paraguay (1.050.000), Guatemala (1.600.000), Bolivija (2.000.000), Honduras

(640.000), Salvador (1.500.000), Nicaragua (650.000), Costarica (470.000), Panama (400 tisoč p.) — V Aziji in Afriki je tudi nekaj manjših samostojnih držav, ki so pa po večini pod pokroviteljstvom raznih velikih držav. — Vse majhne države se lepo razvijajo in procvitajo.

Železnica čez Saharo. Francoska vlada izdeluje že dlje časa načrt železnice čez Saharo. Od te železnice si obetajo velike gospodarske koristi, železnica bi pa zlasti služila vojaškim svrham. Železnica bi se začela pri mestu Colomb-Becher, to je konec železnice, ki pelje iz Oranja vzdolž obale. Končala bi se pa železnica v Bouremu ob Nigru. Stroški za železnico bi znašali dve milijardi frankov; po mišljenju nekaterih strokovnjakov pa bi bila ta vsota mnogo premajhna in bi znašali stroški okroglo sedem milijard frankov. Seveda bi se tako draga železnica težko rentirala.

Turkestansko-sibirska železnica (Turk-Sib) je bila otvorena meseca maja letoš-

njeja leta. Železnica je dolga 1500 km in je speljana po sila težavnem terenu. Velike puščave, visoko gorovje in široke reke so ovirale delavce pri gradnji proge, ki teče po ozemlju, mnogokrat obiskanem po hudih potresih. Tudi finančno je železnica stala sovjetsko vlado ogromno žrtev, saj znašajo stroški skoraj 200 milijonov rubljev. Vendar upajo, da se bo železnica izplačala, ker teče po ozemlju, ki je bogato na raznih rudah (srebro, svinec, baker in železo) ter premoaga. Poleg tega so tla v Turkestanu pripravna za gojenje bombaža, zaradi česar upajo, da bodo tu kmalu nastala velika industrijska središča. Poleg tega bo lahko Sibirija zalagala Turkestan s cenenim žitom, zato bo imela od železnice koristi tudi Sibirija. Železnica veže turkestansko mestoce Frunse z glavnim krajem kozaške republike na Irlišu Semipalatinskem. Ker teče železnica precej časa ob mongolski meji, ima tudi velik strateški pomen.

V vsej Afriki imajo okoli 250 časopisov.

Zapiski

† dr. Fran Vodopivec,
veliki župan v p.

Med tiskom zadnje številke je prišla presretna vest, da je dne 10. maja 1930 umrl

bivši ljubljanski veliki župan dr. Fran Vodopivec.

Težko je na zunaj označiti veliko zaposlenost takega funkcionarja, zato navedem samo nekaj njegovih udejstvanj.

Bil je predsednik »Jadranske straže«.

Nekaj strokovnih razprav je spisal v »Času«, »Slovenskem Pravniku« in drugod.

Rojen je bil leta 1879. v Ajdovščini pri Vipavi, študiral v Gorici in Gradcu, in sicer vedno z odliko. V politični službi je bil naj-

prej v Velikovcu, Trstu, ob izbruhu vojne pa v poljedelskem ministrstvu na Dunaju. Po vojni je bil v plebiscitni komisiji v Celovcu, pri komisiji za razmejitev med našo državo in Madžarsko in pri komisiji za razdelitev arhivov med Jugoslavijo in Italijo. Leta 1925. je bil veliki župan v Mariboru, pa kmalu upokojen. Potem je bil honorarni docent upravnega prava na ljubljanski univerzi, marca 1927 pa postavljen za ljubljanskega vel. župana, kjer je ostal do začetka banske uprave. S tem je ostavil mesto kot zadnji slovenski veliki župan. Huda bolezen mu je uničila nadaljnje delo.

Z dr. Vodopivcem je imela oblast uglednega predstavnika, narod ga bo hranil v blažem in častnem spominu.

Imejitelj je bil reda sv. Save III. in II. razreda, officier de la Legion d'honneur.

† **Profesor Ivan Mazovec.** Dne 14. junija nas je zapustil javni delavec in pospeševatelj katoliške ljudske prosvete g. Ivan Mazovec, profesor na ljubljanski državni realki. Na V. katoliškem shodu v Ljubljani, leta 1923., je imel znamenit govor »O šolskem vprašanju«. Načeloval je sivočasno »Danici«, »Slovenski krščanski zvezi« in nazadnje zadrugi »Akademski dom« v Ljubljani. Mnogo je sodeloval pri dijaški »Zori«, pri »Domu in svetu«, »Času« in »Slovincu«. Rojen je bil l. 1888. na Perovem pri Kamniku, študiral v Kranju in na Dunaju. Posebno zgodaj se je posvetil studiju srbsko-hrvaščine in že dolgo pred vojno veliko propagiral hrvaško-slovensko kulturno in drugo skupnost. Pri narodni izobrazbi je bil pokojnik mnogostransko delaven, zato mu ohranimo časten spomin!

† **Ena Raunacher.** Dne 30. julija 1930 se je preselila k svojemu Stvarniku upokojena učiteljica gospodična Ena Raunacherjeva.

Rojena je bila l. 1861. v Kranju. Šolala se je v Škofji Loki in v Ljubljani. Službovala je 7 let v Marijanišču in nato 36 let na III. deklški osemrazrednici v Ljubljani.

Rajna je bila vzorna učiteljica, odlična vzgojiteljica in blaga koleginja. O tem bi vedeli mnogo povedati njeni številni učenci in učenke ter učiteljstvo, ki je z njo službovalo. Bila je učiteljica s celim srcem in z vso dušo. Mladino je ljubila kot rodna mati svojo deco. Njena brezmejna skrb in blagohotnost se ni mogla omejiti na ozke šolske stene, marveč je silila preko njih... Zbirala je mladenke v Marijino družbo. Dolgih 20 let je bila voditeljica kongregacije gospodičen pri č. oo. frančiškanih. Njeno delovanje in izven šole zasluži upravičeno naziv apostolsko.

Tudi glede dobrotelčnosti nam je pokojna tovarišica svetel zgled. Zase nadvse skromna, je imela za bližnjega vedno odprto srce in odprte roke...

Marsikomu je zaplakalo srce ob njenem prezgodnjem odhodu. Prijateljice, čestilke ter znanci so jo dobesedno obsuli s cvetjem. Značilna sta bila dva napisna na poklonjenih vencih: »Svoji skupni materi« in »Nepozabni dobrotnici«.

Tovarišica! Počivaj v miru po trudaljubivem in vzglednem življenju, ter uživaj pri večni Dobroti večno ljubezen! S. M.

Predaja polkovnih zastav. Na kraljevičev rojstni dan, 6. septembra t. l., se je vršila v prestolnici v Beogradu važna in pomenljiva proslava. Zastopniki polkov naše armade so prejeli iz rok Nj. Vel. kralja Aleksandra I. nove polkovne zastave. Predaja je bila združena z veliko revijo naše armade, ki je, kakor znano, ena izmed najboljših v Evropi. Proslave so se udeležili najvišji zastopniki civilnih in vojaških oblasti, pa tudi zastopniki vseh slojev našega naroda. Nekaj dni po proslavi so se vršili sprejemi zastav v mestih, kjer so nastanjeni polki. Tudi sedaj se je videla velika ljubezen do domovine in kralja pri našem ljudstvu, kajti sprejemu zastav so prisostvovali zastopniki vseh društev in stanov. Zastave so zelo okusno izdelane v državnih trobojnicah z napisom: Z vero v Boga za kralja in očetnjava.

V Trstu so bili 6. septembra t. l. po prekem sodu ustreljeni štirje Slovenci: Ferdo Bidovec, Franjo Marušič, Zvonimir Miloš in France Valenčič, ker so ljubili svoj narod. Naj jim bo lahka slovenska zemlja, mi jim pa ohranimo časten spomin!

Učiteljstvo in misijonstvo.

Z veseljem si smemo priznati, da so nas govori pri našem misijonskem zborovanju dne 8. t. m. izredno navdušili. Vsi smo res zaželeli, da se osnuje med nami misijonski

odsek, ki naj bo nekaka duša našega misijonskega dela, ki naj daje potrebne informacije.

Ker nam je za pobožni teden obljubljen misijonski dan in je vse, kar se tiče misijonskega gibanja, zelo važno in nedoglednih posledic za mladino, nas same in misijone sploh, bi bilo dobro, da se v tednih do Božiča pripravljamo.

G. hrvatski jezuit — imena ne poznam — je lepo označil notranje, dušno razpoloženje misijonstva: molitev in žrtvice. In prav k taki pripravi vabim. Ali bi ne bil mogoč dnevni, tedenski obisk evharističnega Kralja za ta namen? In dnevna, tedenska žrtvica tudi zato; kdo je ne bi našel in zmogel, saj pozna vsak svojo Ahilovo peto? — Znabiti se kje dogovorijo in navdušijo za skupni polurni obisk Najsvetejšega. N. pr. ljubljansko učiteljstvo vsak prvi četrtek v mesecu ob 6. uri zvečer v ljubljanski Marijini cerkvi v Križankah (prvič 2. oktobra). Poskusimo! Kdor je blage volje in more pogrešiti tisti čas, naj pride. Za event. izpremembe se dogovorimo takrat. (Misel na skupno, liturgično službo božjo, kakor je omenil dunajski tovariš, je zaenkrat prelepa in predač.)

In Gospod bo poslal luč in obilen blagoslov in bomo misijonarji lastnih duš in še premnogih, ki so znabiti še revnejše od naših.

V. J.

Glavna skupščina esperantskega združenja nemških učiteljev. Predsednik g. Schneller je podal kratko letno poročilo, iz katerega naj bo omenjeno: Glavna skupščina nemških učiteljev o binkoštih 1929 v Draždanih je sprejela predlog g. Schnellerja, da naj se podpirajo vsa stremjenja za vpeljavo esperanta v šole. — Glavno delo je bilo notranje. Lipska skupina je prevzela nalogo, da sestavi strokovni vzgojeslovni besedni seznam za znanstveno rabo. — S sodelovanjem IALA je prof. dr. Ditterle organiziral mednarodno dopisovanje med tovarišicami in tovarišicami ter med učenci in učenkami. Dostojno se je priglasilo 121 tovarišev in tovarišic iz 19 dežel ter nad 3000 učencev in učenek in 14 dežel. Omogočila se je izdaja učbenika po novodobnih načelih za poučevanje tujih jezikov, izdelal ga je g. Degen. (Izšel bo kmalu.) Izmed propagandnih stremljenj naj bosta omenjena uspešen učiteljski tečaj po Čejevem načinu v Berlinu ter uvedba esperantskih tečajev v pedagoške akademije na Hesenskem po saškem vzoru. Prof. dr. Ditterle je mogel povedati najnovейše številke statistično ugotovljenih esperantskih učiteljev: V 61 deželah zna esperanto 6078 poklicnih učiteljev in esperanto se poučuje v 38 deželah na 861 šolah.

Najbolj so zanimali, zlasti goste, češki in nemški otroci iz 3 šol (Gohlis-Dresden, Grossenhain, Weinböhla), ki so se do tedaj spoznali le z dopisovanjem, osebno pa šele pred eno uro. Gotovo se jim je marsikdo izmed navzočih čudil in je dobil v njih pobudo. Končno je pokazal pripadnik tretje narode-

nosti, duhovnik Andrej Če iz Rumunije, da je mogoče res mednarodno občevanje tudi z otroki. V začetku so bili otroci nekoliko boječi, toda kmalu je tekel svež in dobrovoljen razgovor s posamezniki in skupno. Končno je duhovnik zahvalil zlasti učitelje onih otrok, ker so storili važno in res vzorno delo. Mi jim čestitamo z njim vred! Da se je to mednarodno delovanje že sponeslo, naj dokaže tole pismo:

Gospodu W. Hahnu, šolskemu upravitelju
Dresden-Gohlis.

Načelstvo glavnega mesta Olomuca je sklenilo v seji z dne 6. junija, da Vas ter Vaše učence in učenke, ki so sodelovali v Drazdanih z našimi otroki iz Olomuca-Nereteina, najiskreneje povabi na obisk našega zgodovinskega mesta. Veselilo bi nas, če bi Vaši otroci priredili v našem mestu skupno predstavo s šolo iz Nereteina. Mestno načelstvo Vam obljubi vso možno podporo za tako prireditvev.

Prvi županov namestnik: Lang.

S tem uradnim vabilom je prišlo drugo od esperantskega društva v Olomucu.

Za nas je bilo najvažnejše poročilo P. Bennemanna o »vzgojeslovnem imenstvu«. Pokazal je, da glavnega dela za esperanto sedaj ni mogoče vršiti na občnih shodih (kongresih), ampak na strokovnih. Zato so potrebni strokovni slovarji. Doslej nam nedostaja slovarjev za modroslovje, vzgojeslovje in dušeslovje. Lipsko je prevzelo najtežjo nalogo: začetek. G. Bennemann bo tudi v prihodnje o vsem delu poročal (v IPR = Internacio Pedagogia revuo = Mednarodni vzgojeslovni pregled). — Tu naj sledi le nekaj obvestil o vzornem delovanju lipskih tovarišev in tovarišic. Skoraj nepremagljive težkoče se prične že pri znanstvenih pisateljih samih. Zato ni mogoče kar prevesti kako tako delo. Torej so v Lipskem obdelali in določili za znanstveno rabo temeljne pojme najprej v nemščini — pri tem je izdatno pomagal dušeslovni zavod lipskega učiteljskega združenja — temu je sledilo doma prevajanje v esperanto in skupna poprava, končno prevod v glavne evropske jezike z dodanimi izpeljankami in sestavljenkami. Doslej so obdelali tehle šest pojmov: ekstazo (nem. Reiz), irito (nem. Erregung), sensaco (nem. Empfindung), percepto (nem. Wahrnehmung), ideo (nem. Vorstellung), nocio (nem. Begriff). Ti poskusi so bili poslani v pet različni dežel, da jih presodijo. Po tem in v medsebojnem sporazumevanju bo mogoče objaviti prvi tak besedni seznam.

Potem je prejšnji predsednik TAGE, g. A. Neužil, šolski upravitelj v Olomucu-Neredinu, češkoslovaška, govoril o »skladnosti govora in gibanja (kretenij)«. Poročal je o prizadevanju, splošno zboljšati govor učencev in učenk. Oboji so sami pokazali uspeh tega dela. Polagoma je opazovaje stremel

po dobrem naglašanju, pravih kretinjah in pravem izrazu v obrazu. Da je opogumil boječe otroke, je pričel s skupnimi govori (recitacijami). Uloge za posameznike so v zboru odlikovale nadarjence. Priredili so se izvirni govori, primerni za otroke. Končno je bilo važno delo to, da se je skupno ustvarila melodija, bodisi po melodiji govora (besede) ali po zmislu vsega stavka. Hvala govorniku za delo in zlasti tudi njegovim učencem in učenkam z jasnimi, svežimi glasovi.

Fr. Štupar.

Janko Bajec, nadučitelj v pokoj — sedemdesetletnik.

Splavljenec je stopil l. 1925. po 41letnem vestnem službovanju v pokoj ter je nastanjen v Vižmarjih pri Št. Vidu nad Ljubljano. Na vseh službah je bil zelo delaven tudi izven šole, posebno kot sadjar in vrtnar. Poleg šole je povsod deloval kot organist, udeleževal se je pri gasilnih društvih in pri gospodarskih zadruharjih. Kot zaveden katolik je stal vedno v vrstah bivše »Slomškove zveze« in še sedaj je tudi zvest član »Slomškove družbe«. V prve vrste ni nikoli silil, zvesto pa se je udeleževal zborovani načelne učiteljske organizacije. Tudi kot družabnik je bil in je še v vsaki družbi prijetno sprejet in spoštovan. Naj še mnogo let uživa veselje in zdravje za svoje plodnosno delo!

Aktualna šolska in vzgojna vprašanja je reševalo društvo katol. učiteljic v Nemčiji na svoji letni skupščini v binkoštnih dneh. Zborovanje je bilo v Berlinu. Izmed sklepov omenjamo samo važnejše: Iz pedagoških in etičnih razlogov se zahteva po spolu ločena vzgoja. (Do tega sklepa je pripomoglo zlasti dejstvo, da je po šolah (tudi višjih) v Nemčiji čim dalje več odstotkov deklic, in to na zavodih za deško mladino.) — Ker so višje šole prenapolnjene, naj se pri sprejemu bolj pazi na zmoglost učencev, naj se učencem z nasvetom nudi prilika za izbiro primerne poklica. — Zahteva se, da se pouk krščanskega nauka vpelje tudi v vse poklicne šole. — Z vlogo na državni zbor se poteguje skupščina učiteljic, da bi se s posebnim, obširnim zakonom mladina zavarovala pred povodnjjo umazanega in razbrzdanega ter podivjajočega tiska. Predvsem je nujno potrebno, da se sprejmejo zakonska določila, ki bodo ščitila mladino ob raznih veseličnih prireditvah, kinopredstavah, osobito pažnjo zasluži govor e č i film, ki utegne zelo uničujoče vplivati na mlade poslušalce.

Katoliške učiteljice so iznova pristale na to, da se »v interesu šole, družine in stanu« vpelje in obdrži celibat učiteljic. Izstop iz učiteljskega poklica naj se pa olajša s tem, da se zopet dovoli primerna odpravnina ob poroki.

Končna, sijajna točka sporeda je bila pa prihranjena misli in zahtevi medsebojne sprave med narodi. Vsaka učna moč naj dela v tem pravcu.

A. Č.

